

Onsdagen den 22 november

Onsdagen den
22 november 1972

Kl. 19.30

Automobils katt,
m. m.

Förhandlingarna leddes av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Automobils katt, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 59 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:115 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobils katt, m. m. jämte motioner.

Genom en den 6 oktober 1972 dagtecknad proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit att riksdagen skulle

dels anta vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobils katt,

dels godkänna vad departementschefen förordat om kilometerskattens omfattning, om skyldighet att utrusta brännoljedrivna fordon med godkänd kilometerräknarapparat samt om bestridande av kostnaderna för kilometerräknarapparat.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås, att andra etappen genomförs av den reform av den årliga fordonsskatten som inleddes år 1971 enligt beslut av 1970 års riksdag (prop. 1970:138, BeU 1970:58, rskr 1970:377, SFS 1970:630). Förslaget berör, i likhet med den första etappen, endast fordon med en totalvikt om minst tre ton. Det innebär inom ramen för ett oförändrat totalt skatteuttag en omfördelning av skatten som betyder skattesänkningar för flertalet bussar och bensindrivna lastbilar samt för lättare brännoljedrivna lastbilar. För tyngre brännoljedrivna lastbilar och för släpvagnar innebär förslaget i allmänhet högre skatt. Vid utformningen av skatteskalorna har beaktats resultatet av en undersökning som gjorts om verkningarna av den första etappen av reformen.

Vidare föreslås i propositionen, att Kungl. Maj:t bemyndigas att utfärda föreskrifter om inmontering av stämplande kilometerräknare i fordon, för vilka kilometerskatt skall utgå från ingången av år 1974 i enlighet med principbeslut av 1971 års riksdag (prop. 1971:153, SkU 1971:67, rskr 1971:339). Kostnaderna för räknarna föreslås tas ut av berörda fordonsägare.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1972:1726 av herrar Rosqvist (s) och Hjorth (s) samt

1972:1744 av herr Dahlgren m. fl. (c, fp, m) vari hemställdes att

Onsdagen den
22 november 1972

Automobilskatt,

m. m.

riksdagen beslutade

1. att icke godkänna vad i propositionen 1972:115 förordats om bestridande av kostnaderna för kilometerräknarapparatur utan att dessa kostnader i samband med övergång till nytt skattesystem i stället skulle bestridas av staten samt

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionen i övrigt anförts,

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1972:305 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t, med beaktande av vad i motionen anförts angående avstängning av vägar vid tjallossning m. m., skulle anhålla om förslag till lättnader av fordonsbeskattningen av lastbilar och släpvagnar under perioder då fordonen var sysslösa.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen

1. med avslag på motionen 1972:1726 och med bifall till propositionen 1972:115 skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt,

2. med avslag på motionen 1972:1744 godkände vad i propositionen förordats om kilometerskattens omfattning, om skyldighet att utrusta brännoljedrivna fordon med godkänd kilometerräknarapparatur samt om bestridande av kostnaderna för sådan apparatur,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:305.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande bestridande av kostnaderna för kilometerräknare av herrar Josefson i Arrie (c), Sundkvist (c), Nilsson i Trobro (m), Levin (fp), Hörberg (fp), Björk i Gävle (c) och Söderström (m), som ansett att utskottet under A 2 bort hemställa,

att riksdagen

dels godkände vad i propositionen förordats om kilometerskattens omfattning och om skyldighet att utrusta brännoljedrivna fordon med godkänd kilometerräknarapparatur,

dels med avslag på propositionen i vad avsåg bestridande av kostnaderna för kilometerräknarapparatur och med anledning av motionen 1972:1744 begärde förslag till 1973 års vårriksdag i denna fråga i enlighet med de synpunkter som anförts i reservationen,

2. beträffande skattelättnader för utnyttjade fordon av herrar Nilsson i Trobro (m) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:305 hos Kungl. Maj:t begärde förslag till lättnader i fordonsskatten för lastbilar och släpvagnar under perioder då fordonen inte kunde utnyttjas.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972

*Automobils katt,
m. m.*

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 59 behandlas bl. a. frågan om vem som skall bestrida kostnaderna för kilometerräkarna vid den övergång till kilometerbeskattning som 1971 års riksdag fattade principbeslut om. Principbeslutet innebar att övergång till kilometerbeskattning skall ske för brännoljedrivna motorfordon fr. o. m. den 1 januari 1974 och att dessförinnan kilometerräknare skall vara inmonterade i berörda fordon.

Frågan om vem som skall bestrida kostnaderna för kilometerräknare var föremål för behandling i riksdagen redan 1971 i samband med principbeslutet.

Skatteutskottet uttalade då bl. a. att man förutsatte att bilskatteutredningen i sitt slutbetänkande skulle ta ställning till frågan hur övergångskostnaderna skulle bestridas. Så har också skett, och i propositionen 115, som ligger till grund för det utskottsbetänkande som nu behandlas, har lämnats en utförlig redovisning av utredningsmajoritetens, reservanternas och remissinstansernas uppfattningar i frågan.

Av denna redovisning framgår att uppfattningarna i frågan är delade. Fem av remissinstanserna slöt upp kring utredningsmajoritetens förslag, innebärande att fordonsägarna skulle stå för kostnaderna, medan 14 remissinstanser gav sitt stöd för den uppfattning som framkom i den till utredningen fogade reservationen att kostnadsansvaret skulle ligga på staten. Trots detta följde regeringen i sin framlagda proposition den uppfattning som innebär att kostnadsansvaret lägges på fordonsägarna.

Även i skatteutskottet har meningarna varit delade i denna fråga. I den till utskottsbetänkandet fogade reservationen 1 har vi reserverat yrkat avslag på propositionen i vad avser bestridande av kostnaderna för kilometerräknarapparaturen, och med anledning av motionen 1744 begär vi förslag till 1973 års riksdag i denna fråga i enlighet med de synpunkter som framförts i reservationen.

Av rent praktiska skäl anser jag, vilket också framhålles i reservationen I, att staten bör stå för kostnaderna för kilometerräkarna. Skall kostnadsansvaret läggas på fordonsägarna blir de berörda speciellt hårt belastade vid övergången till kilometerbeskattning. Dels blir monteringskostnaderna väsentligt mycket större vid montering på en använd bil än vad kostnaderna blir om montering kan ske i samband med tillverkning, dels kommer fordonsägarna att vidkännas förluster genom att motorfordonen tas ur drift den tid som åtgår för montering av mätarna. Enligt min uppfattning är det inte rimligt att på detta sätt belasta en grupp, som vid övergången till ett nytt bilskattesystem är fordonsägare, med en högre kostnad än vad man tar ut både före och efter övergångstillfället. Jag anser, herr talman, att staten under alla förhållanden bör bära denna del av kostnaderna.

I reservationen 1 yrkas avslag på propositionen i vad avser bestridande av kostnader för kilometerräknarapparaturen, och vidare begärs ett nytt förslag i denna fråga till 1973 års vårriksdag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen 1 och i övrigt till utskottsmajoritetens förslag.

Onsdagen den
22 november 1972

Automobilskatt,

m. m.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Den del av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 som gäller en omfördelning av fordonsskatten inom ramen för ett totalt sett oförändrat skatteuttag har inte varit kontroversiell vid behandlingen i statsutskottet. Däremot har rått delade meningar om Kungl. Maj:ts förslag att de s. k. kilometerräknarna skall betalas av fordonsägarna. Regeringspartiets utskottsledamöter har i denna delfråga ställt sig bakom departementschefen, medan de tre oppositionspartiernas samtliga representanter förenat sig om den till betänkandet fogade reservationen 1, till vilken jag i likhet med herr Josefson i Arrie ber att få yrka bifall. Jag skall nu, herr talman, kortfattat motivera detta ställningstagande.

Redan i principbetänkandet "Kilometerbeskattning" som bilskatteutredningen presenterade år 1970 gjordes ett försök att något så när precisera kostnaden för den erforderliga tekniska apparaturen och dess montering i fordonet. Då bilskatteutredningen under våren 1972 förberedde slutbetänkandets avlämnande till finansministern stod det klart, att kostnaderna skulle bli betydligt högre än man räknat med två år tidigare, och åtminstone de borgerliga ledamöterna i utredningen ansåg sig kunna utgå ifrån att ytterligare kostnadsstegringar vore att vänta. Under dessa två år hade nämligen priset stigit med inte mindre än ca 45 procent. Av propositionen framgår nu att priset har ökat med ytterligare drygt 20 procent sedan i våras – vartill kommer moms och enligt finansministern även räntor.

Detta föranleder mig att till statsutskottets ärade ordförande – eller varför inte till finansministern själv, som hedrar den till trängseln fyllda kammaren med sin närvaro – rikta en direkt fråga: Hur mycket beräknas fordonsägaren därutöver behöva betala för inmonteringen av apparaterna och enligt vilka principer skall den prissättningen äga rum?

Denna bedömning av kostnadsutvecklingen föranledde en gemensam borgerlig reservation, som emellertid även vilade på den rent principiella uppfattningen att en teknisk anordning, vars syfte uteslutande är att fastställa bilägarens skatt – vilket innebär att den är ett fiskaliskt instrument – bör ägas av samhället, som även i konsekvens därmed bör ta ansvaret för att apparaten fungerar, repareras då fel uppstår och utbytes då den blir försliten. Denna principiella uppfattning ansågs ha så mycket mer fog för sig som samhällets organ i delvis liknande fall – t. ex. i fråga om en telefonapparat, som dock ger abonnenten en önskad service – vid behov underhåller och reparerar kostnadsfritt.

Majoritetens argumentering för att övervältra kostnaderna på fordonsägarna, vilken departementschefen beklagligtvis också har gjort till sin, är enligt min uppfattning ganska torftig. Som exempel kan nämnas att man uppger den s. k. transportstatistiken vara av oskattbart värde för bl. a. taxinäringen, något som Taxiförbundet självt envist vägrat att inse, och att det nya systemets effektivitet skulle resultera i lägre skattesatser. Tro det den som vill!

Herr talman! Detta om den reservation som avgavs inom bilskatteutredningen.

Reservanterna i skatteutskottet har naturligtvis i allt väsentligt grundat också sin ståndpunkt på nyssnämnda resonemang. Vi har för det första

reagerat mot kostnaderna, om vilka vi egentligen ingenting vet med säkerhet mer än att fordonsägarna måste betala en högre summa än formuleringarna på s. 22 i propositionen ger ett intryck av. Vi har för det andra reagerat mot det principiellt orimliga i att ett fiskaliskt instrument skall betalas av den skattskyldige, vilket inte endast vore en helt omotiverad ändring i jämförelse med nuläget utan också en ny princip för det svenska uppbördssystemet. Den nuvarande brännoljeskattekontrollen, som drar stora kostnader, går ju över den allmänna budgeteten.

Vi har för det tredje, herr talman, reagerat mot att fordonsägarna, såvitt framgår av propositionen, skall ta hela det stora kostnadsansvar som kan visa sig vara förenat med reparationskostnader, utbyte av apparater och inte minst med det körförbud som kommer att råda då kilometerräknaren inte fungerar. Man har som vanligt en känsla av att regeringen har formulerat sitt förslag enbart med hänsyn till de stora bolagen som kan förmodas tåla dessa bördor, medan den lille mannen helt lämnas åt sitt öde.

Herr talman! Realbehandlingen i skatteutskottet av denna proposition tog 25 minuter. Jag yrkade på att utskottet skulle ta del av de olika kommersiella avtal som omnämns i propositionen, eftersom jag förmodade att de skulle kunna ge en del kompletterande och för bedömning av ärendet viktiga upplysningar. Till min förvåning visade majoriteten dock inget intresse för dessa avtal utan förklarade sig så gott som genast beredd att godtaga finansministerns proposition. "Vi vet för litet om det här för att kunna göra någon ändring", yttrade någon, och därmed var saken klar.

Genom utskottets sekreterare har jag fått ta del av avtalen i efterhand. Huruvida de övriga ledamöterna känner till vad som står i dem, vet jag inte. Detta avtal mellan å ena sidan staten och å andra sidan staten saknar emellertid ingalunda intresse, vilket jag påpekade redan den 17 december förra året i en liten debatt med skatteutskottets ärade herr ordförande, då riksdagen stod i begrepp att fatta principbeslutet om övergång till kilometerskatt. Jag tillät mig den gången bl. a. att till kammarens protokoll notera att departementschefen i sin proposition 153 klart hade understrukit nödvändigheten av att höga krav ställs på den tekniska utrustningens kvalitet, att komplikationer dock inte kunde uteslutas och att jag därför fann det angeläget med en redogörelse för avtalen. Herr Brandt meddelade helt kort att han på grund av sjukdom inte deltagit i utskottsbehandlingen och därför inte kände till avtalen men att han vore informerad om att det rörde sig om helt vanliga affärsavtal som ej föranledde någon anmärkning. Från den utgångspunkten kan jag delvis om ändå inte helt förstå herr Brandt.

Vi har i dag ingen anledning att diskutera avtalens kommersiella aspekter eller det monopolfänkande som enligt mitt förmenande skymtar i bakgrunden och som för mig är något olustigt. Vi får kanske anledning att dryfta den sidan av saken längre fram, men låt oss tills vidare hoppas att vi slipper. Däremot har vi anledning att undersöka de bestämmelser i avtalen, som kan få betydelse för tredje man, dvs. i detta fall fordonsägarna. Vi kan då konstatera att vi inte vet något över huvud taget om vilka skyldigheter som åvilar det privata företaget, som med

betydande statligt stöd skall tillverka kilometerräkarna. Därav drar jag den slutsatsen, och jag vore tacksam om utskottets ordförande vill respektive kan bekräfta den, att fordonsägarna inte kommer att i något avseende bli beroende av hur denne leverantör fullgör respektive åsidosätter sina förpliktelser.

Kontraktet mellan kilometerskattenämnden och Svenska utvecklingsbolaget av den 15 april stadgar att det sistnämnda under viss tid skall tillhandahålla apparaten på den svenska marknaden, och en speciell paragraf slår fast att Utvecklingsbolaget skall marknadsföra den "på ändamålsenligt sätt". Vad därmed närmare skall förstås framgår inte alldeles klart av texten. Kontrahenterna har också enats om att Utvecklingsbolaget skall se till att reservdelar, utbytesenheter och underhållsresurser skall finnas i erforderlig omfattning tillgängliga fr. o. m. senast den 15 augusti i år. Dessa bestämmelser, tolkningen av dem och deras efterlevnad kommer enligt min mening att bli av den allra största betydelse för den skattebetalande bilägaren. Det är därför inte alls likgiltigt för honom hur marknadsföringen sker.

Vad menas då, herr Brandt, med "ändamålsenlig" i detta sammanhang? Propositionen anger att apparaturen kommer att distribueras till fordonsägarna enligt ett mellan kilometerskattenämnden och Utvecklingsbolaget avtalat system. Går man nu till avtalet för att ta reda på hur detta system ser ut, blir man något konfunderad. I ett avtal dagtecknat 27 juni 1972 sägs i § 1 att Utvecklingsbolaget distribuerar kilometerräknarsatserna enligt en särskild leveransplan till fordonsägarna. I § 2 talas om att monteringsanvisningarna skall tillställas av kilometerskattenämnden godkända företag och i § 3 stadgas att Utvecklingsbolaget samtidigt därmed skall lämna de godkända verkstäderna upplysningar om beställningsförfarandet. Detta kan möjligen tolkas så, att vi har att räkna med en mellanhand, en återförsäljare. Det vore värdefullt att få veta om så är fallet och i vilken utsträckning därigenom kostnaden ytterligare stiger.

Självfallet är, herr talman, bestämmelserna om reservdelar o. d. utomordentligt viktiga. Som jag nyss framhöll skall serviceorganisationen vara klar sedan några månader. Man hade kanske därför haft anledning vänta sig att propositionen skulle innehålla för fordonsägarna intressanta upplysningar om hur hithörande problem har lösts. Om nu finansministerns förslag får majoritet vid den kommande voteringen, och det är väl inte osannolikt, lär bilägarna omedelbart ställa sig dessa frågor: Hur långt har jag till närmaste auktoriserade verkstad? Vilka priser får dessa verkstäder debitera oss, då vi behöver en reparation utförd på kilometerräknaren? Har verkstaden avtalsenlig skyldighet att med förtur ta hand om just reparationer av denna typ, eller riskerar vi att få vänta i dagar eller veckor och därmed förlora pengar varenda minut som bilen står stilla osv.?

Har möjligtvis utskottets herr ordförande något besked att ge på den punkten? I så fall vore jag tacksam för det.

Till sist, herr talman! Vilken kvalitetsgaranti bjuder samhället bilägaren? Enligt § 6 i det tidigare åberopade avtalet ansvarar Utvecklingsbolaget gentemot kilometerskattenämnden, märk väl inte gentemot

den fordonsägare som skall betala apparaten, för att utrustningen är "lämplig för sitt ändamål". Det är ju ett minimikrav. Men vad innebär detta för fordonets ägare? Om utrustningen nu inte är lämplig, får han då någon ersättning för att han inte kan använda bilen? Det tycks inte vara avsikten. Den enda ersättning han kan få, såvitt jag kunnat finna, är för de eventuella extra monteringskostnader som kan uppstå, om den levererade utrustningen från början är behäftad med fel - men inte ens det är helt reservationslöst.

Tillsammantaget visar det anförda att bilägaren blir i det närmaste rättslös i de avseenden som jag har berört. Den av samhället auktoriserade verkstaden tycks få rätt att reparera när den anser sig ha tid och att debitera vilket pris som helst. De stora kostnader som uppstår då bilen, till följd av att skatteregistratören är ur funktion, inte får gå i trafik, skall bilägaren ensam tvingas bära. Och han har ingen som helst garanti för att apparaten är fullgod, vilket är minst sagt betänkligt, eftersom det rör sig om en ny, utprovad instrumentering, som staten själv har konstruerat och låtit producera.

Det är fullt naturligt, herr talman, att undertecknarna av motionen 1744 vädjat till riksdagen att inte godkänna denna del av propositionen. Med hänsyn till de punkter som är oklara och den enligt mitt förmenande öppnbara orättvisa, som förslaget innebär, instämmer jag i denna vädjan.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Det är bilskatteutredningens betänkande som ligger till grund för den proposition som skatteutskottet har behandlat i sitt betänkande nr 59. Den utredningen skulle klara ut hur den årliga fordonsbeskattningen borde utformas i framtiden. I direktiven ingick att ramen för det totala skatteuttaget skulle vara oförändrat. De väsentligaste ändringarna enligt förslaget är att vi får ett system med beskattning efter körd vägsträcka och dessutom att fordonets totalvikt i stället för tjänstevikten blir normgivande i fortsättningen.

I propositionen 115 kan man läsa att enligt en gjord beräkning har det blivit ett överuttag på skatten med ca 21,3 miljoner kronor och att detta har drabbat ungefär 65 procent av lastbilsägarna, som fått skattehöjningar, medan 35 procent fått lättnader. Detta förhållande har föranlett departementschefen att ändra på skatteskalorna. Huruvida därmed risken för överuttag elimineras är svårt att uttala sig om för närvarande. Man kan ju uttrycka förhoppningen att så skall ske eftersom, vilket skatteutskottet framhåller i sitt betänkande, reformen syftar till en mera rättvis skattefördelning. Då är det ju angeläget att inte några fordonskategorier blir gynnade eller missgynnade i beskattningen, eftersom detta sedan i sin tur måste leda till snedvridningar i förhållande till andra grupper.

Om detta har utskottet varit enigt. Däremot har utskottet inte kunnat ena sig om departementschefens uppfattning när det gäller i bruk varande motorfordon. Departementschefen anser att det är naturligt att fordonsägarna skall betala räknearraturen för de brännoljedrivna fordon som redan är i bruk och att det är uteslutet att staten skulle bestrida kostnaderna härför.

Jag tycker det är ett mycket kategoriskt uttalande, och det har inte heller fått stå oemotsagt. Vad som nu sker är att riksdagen ålägger fordonsägare en ny form av uttaxering av skatt under en pågående förslitningsperiod. För att man skall kunna genomföra det nya systemet skall alltså en grupp medborgare tvingas betala kostnaden för ett hjälpmedel som det i första hand måste ligga i myndigheternas intresse att få inmonterat.

Varför har exempelvis inte departementschefen lyssnat till de många remissinstanser vilka förordat att kostnaderna med fördel kunde tagas ur fonderade bilskattemedel, där det för närvarande finns ett belopp av 530 miljoner kronor? Ett förslag i den riktningen tror jag skulle ha mötts med allmän uppslutning därför att det är ett rättvist system. Jag delar helt den uppfattningen att övergången till kilometerskatt är en fiskal åtgärd, avsedd att medverka till en förbättrad uppörd. Därför skall inte de kostnader som uppstår i samband med övergången övervältras på en grupp fordonsägare, utan de skall betalas av staten.

Vad sedan utskottet anför om att åkeribranschen främst vinner på en övergång och om att relativt blygsamma kostnader uppstår m. m. finner jag inte relevant i sammanhanget. Det saknar helt betydelse vid en bedömning av en övergång från ett system till ett annat. Utskottet kan ej heller bestrida att den uppfattning som reservanterna har framfört har fog för sig, speciellt som kostnaderna för montering på gamla fordon torde komma att variera mycket kraftigt från plats till plats – något som fordonsägarna över huvud taget inte kan råda över.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag anfört få yrka bifall till reservationen 1 i utskottets betänkande.

Till samma utskottsbetänkande har också fogats reservationen 2, föranledd av en motion av herr Petersson i Gäddvik. Varför denna motion skulle behandlas i det här sammanhanget kan inte jag bedöma, men så har skett. Motionen gäller befrielse från fordonsskatt för lastbilar och släpvagnar under perioder då fordonen inte kan utnyttjas på grund av bristande sysselsättning, främst beroende på klimatförhållanden i Norrland. Även om såväl bevillningsutskottet som skatteutskottet tidigare har avstyrkt liknande motioner borde dagens arbetsmarknadssituation kunna föranleda en omprövning. Ett bifall till reservationen 2 skulle, som jag ser det, kanske innebära att ett antal dagsverken kunde räddas och inte behöva gå till spillo på grund av att en byråkratisk ordning, som oftast, medför tidsspillan.

Jag ber, herr talman, att med det senast anförda få yrka bifall även till reservationen 2 i utskottets betänkande.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall bara i några korta satser rekapitulera vad som hänt. År 1963 beslutade riksdagen att acceptera den s. k. kostnadsansvarighetsprincipen i fråga om de ekonomiska krav som borde ställas på olika trafikgrenar. Varje trafikgren skall i princip svara för de kostnader den orsakar samhället, heter det.

Den utredning som skall penetrera problemet om kostnader är ännu inte färdig med sitt arbete, så det finns inga närmare uppgifter om

Onsdagen den
22 november 1972

*Automobilskatt,
m. m.*

väggkostnadernas fördelning. Men man har ändå ansett att kostnadsansvarighetsprincipen bör vara vägledande för vägtrafikbeskattningen.

1970 beslöts att automobilskatten skulle höjas för de tyngsta lastbilarna och släpvagnarna men sänkas för övriga lastbilar och bussar. Förra året, 1971, antog riksdagen ett principbeslut om övergång till beskattning efter körsträcka – det vi kallar kilometerbeskattning. Det systemet skulle gälla från den 1 januari 1974 för brännoljedrivna motorfordon och senare för tyngre släpvagnar, som dras av sådana fordon. Omläggningen skulle ske i fem etapper under åren 1971–1979. Den första etappen, som utgjorde 10 procent av hela omläggningen, skulle genomföras från ingången av år 1971. Hela omläggningen skulle vara färdig den 1 januari 1979.

I den proposition som vi nu diskuterar föreslås ett genomförande av den andra etappen. Förslaget berör endast fordon med en totalvikt om minst tre ton. Inom ramen för – lägg märke till detta – ett oförändrat totalt skatteuttag sänks skatten för flertalet bussar och bensindrivna lastbilar samt för lättare brännoljedrivna lastbilar, medan tyngre brännoljedrivna lastbilar och släpvagnar i allmänhet får en högre skatt.

Eftersom det numera finns kilometerräknare i marknaden kan vi alltså sätta i gång genast och få en övergång till kilometerskatt. Detta har reservanterna ingenting emot – det hälsar de med tillfredsställelse, och det gör åkeriägarna också. Frågan gäller då vem som skall betala räknarapparaturen. Skall staten eller åkeriägarna själva göra det? Utskottsmajoriteten medger att det i viss mån blir en orättvisa för dem som redan har fordon och måste montera in räknarapparat jämfört med dem som köper nya bilar där räknarapparat ingår som en naturlig utrustningsdetalj.

När man diskuterar den här frågan skall man emellertid inte glömma bort att övergången till kilometerbeskattning är en fördel för det stora flertalet åkerier som betalar brännoljeskatt men som med det nuvarande systemet är utsatta för illojal konkurrens från de grupper som använder obeskattade drivmedel. Dessa senare har härigenom möjlighet att åta sig körningar för lägre fraktkostnad. Det beräknas att staten varje år förlorar 15–20 miljoner kronor på denna illojala åkerirörelse. Utskottsmajoriteten understryker att reformen tjänar branschens intressen i minst lika hög grad som statens.

Vid övervägandet av detta problem kan man inte heller bortse från, skriver vi, att kostnaderna för räknarapparaturen är förhållandevis blygsamma, om man beaktar att de blir avdragsgilla vid inkomstbeskattningen. Herr Levin frågade mig hur stor kostnaden för inmonteringen kan bli. Det vet man inte, men man beräknar att den skall bli ungefär densamma som för räknarapparaturen, dvs. omkring 250 kronor. Sätts nettoutgiften, dvs. utgiften efter avdrag på skatten, i relation till de årliga kostnaderna för en lastbil framstår det ännu tydligare hur liten utgiften blir. För dieseldrivna privata personbilar blir kostnaderna för kilometerräknarna visserligen inte avdragsgilla, men om man jämför beskattningen av dessa med beskattningen av andra personbilar visar det sig att dieseldriften av personbilar innebär skatteförmåner som motsvarar betydligt större belopp än kostnaderna för kilometerräknarna, även om

Onsdagen den
22 november 1972

*Automobils katt,
m. m.*

man tar hänsyn till de högre anskaffningskostnaderna för de dieseldrivna personbilarna.

Herr Levin krånglar till det hela och talar om att det blir mellanhänder. Enligt vad jag förstår kommer mätarna att enligt leveransavtal skickas av SU direkt till bilägarna. Det blir inga mellanhänder.

Vidare frågar herr Levin: "Om inte den här apparaturen fungerar, hur går det då?" Vad är det här fråga om? Det är fråga om ett principbeslut om att man skall införa kilometerbeskattning och att man skall ha en räknarapparat. Sedan blir det i tillämpningsföreskrifterna som de andra problemen får tas upp. Enligt vad jag har fått mig meddelat kommer det att utgå kungörelse ganska omedelbart efter riksdagens beslut, och man kommer också att skicka ut information om kilometerbeskattningen. Jag tror att herr Levin krånglar till det här alldeles onödigt. Det kommer säkerligen i praktiken inte att bli på det sätt som han här utmålade.

Sedan frågar herr Levin om vi har läst avtalen, och det är inte första gången han nämner dem. Jag förstår inte varför han fortsätter att tala om de här avtalen. Vi har sett avtalen, alla ledamöter har haft möjlighet att ta del av dem, och det har icke ändrat majoritetens ståndpunkt. Det är bara att förklara det och därmed jämnt. Sedan kan vi sluta att diskutera avtalen, åtminstone ur den synpunkten.

Beträffande yrkandena om befrielse från fordonsskatt för lastbilar och släpvagnar under perioder, då fordonen inte kan utnyttjas på grund av bristande sysselsättning, vill jag påpeka att liknande yrkanden avlogs vid 1970 års riksdag. Bevillningsutskottet anförde då att utskottet hade förståelse för kravet, men hänvisade till de administrativa problem som en bestämmelse av sådan innebörd skulle skapa. Och det gör vi också i skatteutskottet.

Bevillningsutskottet uttalade vidare att några möjligheter att fastställa om en åkeriägare vidtagit alla skäligen åtgärder för att få sysselsättning under en viss tid knappast förelåg. Det är ju uppenbart att man skulle få oerhörda kontrollsvårigheter, om man skulle försöka bedöma varför bilen stod stilla, varför vederbörande var arbetslös och andra sådana omständigheter. Bevillningsutskottet ville inte vara med om att krångla till det på det sättet, och det vill inte heller skatteutskottet. Vi finner ingen anledning att inta någon annan ståndpunkt.

Ännu har ingen sagt något om bussarna, men möjligen kommer någon av motionärerna på den punkten snart att göra det. Skatten på bussar skall kvarstå oförändrad, vill de, och därför skall jag till slut säga några ord om den saken.

Vi menar att beskattningen av bussar inte kan behandlas som ett enhetligt problem utan hänsyn till vilket drivmedel som används. Bilbeskattningsutredningen fann att bensinskatten i fråga om bussar och lastbilar leder till en överbeskattning i jämförelse med brännoljedrivna fordon, vilket i princip borde medföra att skatten successivt sänks till noll. Men det ansåg sig utredningen inte kunna förorda, utan den föreslog i stället att fordonsskatten för dessa fordon skulle vara konstant fr. o. m. 3 tons totalvikt och uppåt.

Den linjen godtogs av remissinstanserna, av departementschefen och även av riksdagen. Det skedde i samband med beslutet om den första

etappen, som jag talade om. Riksdagen beslöt med hänsyn till den högre drivmedelsförbrukningen för bussar i tät trafik, och för att undvika taxehöjningar för den kollektiva trafiken, att skatten för brännoljafordon bussar skulle fastställas till en nivå som motsvarade 80 procent av den som då föreslogs för tvåaxliga brännoljafordon lastbilar.

Motionärernas förslag innebär helt enkelt att beskattningen för bussar skulle läsas på den nivå som första etappen motsvarar, dvs. 10 procent av den totala omläggningen. Men eftersom det totala skatteuttaget skall vara oförändrat innebär det yrkandet i själva verket att man måste företa motsvarande sänkning av skatten på andra fordon, exempelvis på lastbilar. Och vad blir resultatet? Jo, svårigheter för den kommunala trafiken och även för SJ, som man vill skydda, för SJ konkurrerar ju också med lastbilstrafiken.

Vi har alltså ur de här synpunkterna inte funnit att vi kan gå med på något av motionsyrkandena. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan frestat kammarens tålmod med ett ganska långt anförande, och därför skall jag fatta mig kort.

Herr Brandt förvånar mig. Allt vad herr Brandt sade om omläggningen till kilometerskatt och skatt för de olika fordonstyperna var fullständigt rätt. Jag inledde också mitt förra anförande med att säga att detta inte var någon kontroversiell fråga, så det var en onödig utläggning, herr Brandt.

Herr Brandts enda egentliga argument i det avsnittet var att nu måste man komma åt den illojala konkurrens som kan florerat till följd av att vissa yrkesutövare inte betalar brännolja-skatten. Vad herr Brandt därutöver sade om att vi struntar i avtalen, inte intresserar oss för dem i skatteutskottet, finner jag något beklämmande.

Jag tillät mig att till herr Brandt ställa några frågor som jag ansåg vara väsentliga. Tyvärr, måste jag säga, fick jag svar – det hade jag knappast väntat mig – på frågan om merkostnaden för montaget av kilometerräk-naren. På en tiondels sekund fördubblades därmed den kostnad som skall läggas på bilisterna, för den montagekostnaden skall ju enligt herr Brandt bli ungefär lika hög som själva apparatens pris, eller omkring 250 kronor. Däremot fick jag inte något besked om det tillverkande företags eventuella relationer till bilägarna och inget svar på frågan vad som menas med en ändamålsenlig marknadsföring i detta sammanhang.

Slutligen, herr Brandt, *frågade* jag om det skulle finnas några mellanhänder -- jag påstod inte något sådant. Herr Brandt svarade att han för sin del inte trodde att sådana skulle finnas och att man därmed kunde bortse från min farhåga för ett ännu högre pris.

Däremot svarade herr Brandt inte på frågan om de auktoriserade verkstäderna skulle ha någon avtalsenlig skyldighet att ge förtur åt kunderna i den mån de behöver reparationer av just den tekniska apparaturen. Det är en viktig fråga för bilägarna, herr Brandt. Jag vet inte om svarets uteblivande beror på att herr Brandt inte vill eller om det beror på att han inte kan tillmötesgå mig. I vilket fall som helst beklagar

jag att frågetecknen och därmed oklarheten om viktiga problem kvarstår.

Om riksdagen bifaller propositionen i den del som handlar om apparaturen, kan vi slå fast att vi inte vet vad vi egentligen beslutar utom att vi lägger väldiga kostnader på bilägarna. Och då är det berättigat att påstå, herr Brandt, att detta ärende är otillfredsställande förberett. Kanske menar herr Brandt liksom Hasse Z att ett recept skall vara oläsligt för patienten – annars blir han rädd.

Personligen anser jag, herr talman, avslutningsvis att principen med kilometerbeskattning är förnuftig. Men det är synd att bilägarna så brutalt skall konfronteras med detta nya system. Jag kan bara hoppas att kommande kungörelser får en sådan utformning att de allra värsta bristerna avhjälps.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt talade om att det finns vissa orättvisor för de bilägare som nu har bilar i drift. Han talade vidare om att de av olika orsaker får vissa förmåner. Jag sade i mitt första anförande att det är ovidkommande om det är vissa förmåner eller vissa nackdelar; det hela är väl en fråga om en princip. Här införs ett nytt skattesystem och det fordrar viss utrustning. Då tycker man att staten, som inför det nya skattesystemet, bör ta konsekvenserna av detta och icke en grupp fordonsägare. Det är så jag resonerar.

Den andra motionen gäller egentligen ett regionalt problem, och det borde inte ha behandlats i samband med den här propositionen, som nu sker – då är det ju dömt att drunkna. Det är speciellt beklagligt eftersom skatteutskottet i annat sammanhang har behandlat motioner med regionalt ursprung, vilka för resten är sparade till senare tillfälle. Den här motionen borde ha fått komma med i det sammanhanget i stället. I dag hyser jag inget större hopp om framgång för denna motion.

Herr JOSEFSON i Arrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Brandt medgav att det blir en orättvisa för de nuvarande fordonsägarna som har att montera in kilometerräknare på redan använda fordon. Jag noterar detta uttalande med tillfredsställelse, men jag kan samtidigt inte förstå varför man inte skulle kunna eliminera denna direkta orättvisa i det föreliggande förslaget.

Jag gjorde i utskottet ett försök att åstadkomma en sådan kompromiss. Det lyckades inte, och när nu utskottets ärade ordförande här klart instämmer i den uppfattning jag framfört, så blir jag än mer förvånad över att man inte i varje fall kunde ta bort denna bestämmelse. Vi är ju helt överens om att den innebär en direkt orättvisa som – det sade jag också i mitt förra inlägg – drabbar just dem som i dag är fordonsägare och skall montera in kilometerräknare på redan i gång varande fordon.

Herr Brandt citerade ett avsnitt av utskottsbetänkandet där det står att åkeriägarna vinner på övergången till kilometerbeskattning och att de lojala är utsatta för en konkurrens från de illojala. När jag hör det resonemanget anser jag att det i ännu större utsträckning är en uppgift för staten än för de lojala åkeriägarna att försöka få bort ett sådant

system som enligt utskottsmajoritetens uttalande tidigare kunnat tillämpas. Jag anser att det inte är något argument för att vältra över kostnaderna på den grupp som man klart säger ut är lojal. För att undanröja den situationen borde man hjälpas åt och det är, anser jag, staten som i första hand skall vidtaga åtgärder och ta kostnadsansvaret för att få bort ett sådant system.

När vi reservanter och utskottets ordförande är överens om att systemets utformning är sådan, att det i vissa fall uppstår en direkt orättvisa för dem som berörs av övergången, borde väl det enda riktiga vara att i dag avslå propositionen i den del som gäller vem som skall bära kostnaderna samt begära ett nytt förslag till 1973 års riksdag i enlighet med vad vi reservanter anfört.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen var det inte så mycket att bemöta. Men herr Levin hävdar att jag sagt att jag struntar i vad det står i avtalen. Nej, jag sade inte att vi struntar i avtalen, utan jag sade att vi har tagit del av avtalen och att detta inte föranledde någon ändrad ståndpunkt för majoritetens del. Det är ju en väsentlig skillnad jämfört med att jag skulle säga att vi struntar i vad det står i avtalen.

Vidare säger herr Levin att det var en onödig utläggning jag gjorde. Ja, jag vill nästan hålla med honom. Det strider mot mina principer när jag talar här, för jag brukar gå på själva saken och klippa till utan några långa utläggningar om vad det är fråga om, som man kanske annars gör. Men i det här fallet kostade jag på mig, eftersom man ibland har tyckt att jag ändå något närmare borde utveckla vad det gäller, två eller tre minuter för att ganska kortfattat ge den historiska bakgrunden. Det var kanske synd, men det är inte sagt att alla har samma uppfattning om det som herr Levin. Det kan ju hända att man läser protokollet och sedan får ett bättre sammanhang.

Herr Levin säger att jag inte svarade honom. Men det gjorde jag genom att säga att problemen kommer att lösas i tillämpningsföreskrifterna. Något annat kan jag inte svara. Detta är, som jag sade, ett principbeslut.

Men tillåt mig slutligen säga att trots den relativt blygsamma avgift som jag har förklarat att detta ändå är för åkeriägarna, så är hela denna reform med kilometerbeskattning och med denna apparatur ändå en ganska stor fördel för åkeriägarna.

Jag tycker att man inte borde ställa till så mycket väsen för detta. Wodehouse, den store humoristen, lät en person i en av sina historier säga att en annan man hade en väldig förmåga att ställa till buller även när han åt potatismos. Det gäller faktiskt också i detta fall.

Herr LEVIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju skönt att herr Brandt denna gång hade kostat på sig – som han sade – att utreda frågan innan han gick upp i talarstolen. Det gläder mig. Men, herr Brandt, det måste väl ändå vara en missuppfattning att vi skulle fatta ett principbeslut i dag om kilometerbeskattningen. Det gjorde vi i december månad förra året, herr Brandt!

Nå, herr Brandt har sin mening i denna fråga – eller rättare sagt han

har finansministerns mening – och jag har en annan och förnuftigare, och jag tror inte att det tjänar något vettigt syfte att fortsätta denna debatt. Av allt att döma kommer herrar Brandts och Strängs linje att segra i voteringen, och därmed har man lagt ytterligare en börda av storleksordningen 80 till 100 miljoner kronor på de bilister som har dieseldrivna fordon.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag har i denna kammare fått så utomordentligt bra försvarare för min motion att jag skall avstå från att ta kammarens tid i anspråk i det fallet. Det är bara på en enda punkt som jag vill trycka ytterligare på vikten av att man inte genomför denna skatt på det sätt som föreslagits i propositionen. Det skulle nämligen innebära att vi lagstiftar om en apparatur innan vi fattat beslut om själva tillämpningsföreskrifterna. Det tycker jag är oanständigt, eftersom man då inte har klart för sig vad som kommer att hända herefter.

Detta är det enda tillägg jag velat göra till denna debatt.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Mycket har redan sagts i denna debatt, men jag dristar mig ändå att ta kammarens tid i anspråk några minuter för att anföra några synpunkter på det enligt min mening synnerligen odemokratiska sätt på vilket detta ärende handlagts. Frågan har spaltats upp i olika etapper. Därigenom har man inte fått något helhetsintryck av hela frågan, vilket har varit olämpligt för dem som är berörda och som har velat agera vid frågans behandling.

För ett år sedan fattade vi här ett principbeslut om kilometerbeskattningen, och de inblandade är i och för sig ense om att det är den riktiga formen för beskattning. Och nu diskuterar vi i olika etapper konsekvenserna av dessa beslut som berör ägarna till 90 000 å 95 000 fordon. Vi skall i dag besluta om vem som skall betala kostnaderna för installationen av kilometerräknaren, dvs. själva mätapparaturen, men det hade ju varit ett rimligt krav att tidigare ha fått reda på vem som skall stå för de kostnaderna. Enligt departementschefens proposition är det fordonsägarna som skall betala, medan reservanterna tycker att det riktiga hade varit att staten betalade för de fordon som redan nu finns. Man kan tycka att det inte är så mycket att bråka om, eftersom det inte är några stora kostnader det gäller. Herr Brandt har sagt att här föreligger det en orättvisa, eftersom en del fordonsägare kör med oskattat bränsle. Det tycker jag dock inte är någon bra argumentering, ty vet man om att någon kör med tunga fordon utan att betala skatt för bränslet, så borde man väl kunna komma till rätta med den saken på annat sätt. Det har ju bl. a. funnits förslag om att färga drivmedlet. Det är en ganska enkel åtgärd. Då hade man heller inte behövt hänvisa till att staten går miste om 15 miljoner kronor i skattebortfall. Sedan satte herr Brandt också sin förhoppning till finansministern och sade att genom att finansministerns skatter är så höga och man får göra avdrag för dem i deklarationen så blir kostnaderna inte så stora. Det kan ju vara ett argument, men frågan är väl om det är ett argument i ett demokratiskt resonemang.

Vidare krävs det en hel del tillbehörsdetaljer för olika fordon -- alla är inte likadant utrustade --, det tillkommer inmonteringskostnader, som man i dag inte heller exakt kan överblicka, och framför allt uppstår det för dessa stora och dyra fordon ett stillestånd som åkeriägaren får betala. Ägarens kostnader för tillbehör och stillestånd är betydligt större, och därför är det ett jämlikhetskrav att staten står för kostnaderna för själva apparaturen.

Vi har fortfarande inget besked om vilka som av kilometerskattenämnden kommer att få behörighet att montera in dessa mätutrustningar. Det irriterar både Svensk bilprovning och verkstäder, som kan tänkas få behörighet, för det kommer att medföra en ganska stor anhopning vid årets början. De som i dag har slutsiffran 1 och har inställesemånad i januari kan i dag inte utnyttja rätten att inställa sig två månader tidigare. De kan nämligen inte få sitt fordon godkänt -- de kan visa upp det men inte få något kontrollmärke för sitt fordon förrän den mätare är installerad som skall bestämma skatten från och med den 1 januari 1974. Som kompensation för detta, har man sagt, blir mars och april också inställesemånader för fordon med slutsiffrorna 1 och 2. Man tar dock under april månad ut en förhöjd avgift för dessa fordon, trots att de inte kunnat utnyttja den normala möjligheten att inställa sig två månader tidigare.

Anhopningen av fordon kommer naturligtvis också att bli ett problem de första månaderna. Många tänker utnyttja möjligheten att inställa sig två månader före inställesemånaden för att kunna använda dessa dyra fordon under den tid, av året då det är en mera normal sysselsättning än under vinterhalvåret.

Det var också tidigare sagt att man skulle kunna tänka sig en dispens för äldre fordon som enligt beräkningarna har en mycket kort förbrukningstid kvar. Man hade tänkt sig att man skulle kunna slippa installera kilometerräknare i dessa fordon. Det var även den första informationen till Svensk bilprovning. Det förslaget har tyvärr tagits bort i propositionen.

En ganska väsentlig sak är att man inte heller vet vad kostnaderna för dessa mätare -- utskottsmajoriteten försöker nu bagatellisera dessa 250 kronor -- skulle ha kunnat bli om någon annan fått chansen att konkurrera med det statliga utvecklingsbolaget, som nu haft monopol på framtagningen av denna utrustning.

Herr talman! Jag har med detta velat belysa den dåliga behandlingen av detta ärende -- det är sönderryckt genom olika beslut och ett år mellan olika etapper, vilket sannerligen inte gör det speciellt bra för näringsidkarna inom den grenen. De vet inte från den ena dagen till den andra vad riksdagen beslutar i denna fråga.

Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr Nils Hjorth väckt en motion med ett yrkande om oförändrad skatt för bussar, dvs. att skatten för de tyngre bussarna inte skulle sänkas, såsom föreslås i propositionen 115. Min motivering för det var att ingenting framkommit som tyder på

Onsdagen den
22 november 1972

*Automobilskatt,
m. m.*

att tyngre bussars kostnadsansvar skulle ha minskat.

I proposition 138 år 1970 motiverades den ökade beskattningen för tyngre fordon med vad bilskatteutredningen hade funnit, nämligen att vägtrafikbeskattningen i betydelsefulla delar avvek från en på kostnadsansvarighetsprincipen grundad beskattning. Detta gällde främst i fråga om den tyngre vägtrafiken. Enligt utredningens mening var en ändrad avvägning av de tyngre fordonens beskattning klart motiverad och borde genomföras utan att resultatet av vägstyrelsens utredningens mera långsiktiga arbete förelåg. I enlighet härmed föreslog bilskatteutredningen en omläggning av vägtrafikbeskattningen genom en omfördelning av den årliga fordonsskatten för lastbilar, bussar och släpvagnar inom ramen för ett totalt sett oförändrat skatteuttag. Förslaget innebar en viss skärpning av skatten för de tyngsta fordonen.

Med den motiveringen borde ju skatten för de tyngre bussarna i stället ha höjts. Jag har i stället för en sänkning, som föreslås i propositionen, i avvaktan på vägstyrelsens utredningens betänkande nöjt mig med att föreslå en oförändrad skatt tills vidare för de tyngre bussarna.

Utskottet går på propositionens linje och motiverar skattesänkningen bl. a. med att en skattelindring för tyngre bussar gynnar kollektivtrafiken i tätorter och hjälper till att där motverka taxehöjningar. Det är en motivering som jag i och för sig kan acceptera – kollektivtrafiken bör vi ju gynna. Men i konkurrensen mellan bussar och tåg på längre sträckor har bussarna ett övertag, och det tycker jag inte bör göras större än vad det redan är. Det är för att på något sätt – kanske mest principiellt – slå vakt om järnvägens konkurrensförhållande som vi framställt detta motionsyrkande.

Utskottet gör den konklusionen att om busskatten förblir oförändrad skulle – om man strikt förutsätter att det totala skatteuttaget skall vara oförändrat – i stället skatten för lastbilar få sänkas, och det skulle bli till ännu större nackdel för den spårbundna trafiken, dvs. järnvägen. Så strikt har jag inte ansett att man bör tolka begreppet "oförändrat skatteuttag". Om t. ex. antalet beskattade bilar blir större ändras ju fördenskull inte skatten per fordon, för att det totala uttaget av skatten skall bli oförändrat.

Propositionsförslaget om höjd beskattning för de tyngre lastbilarna har jag ingenting emot – det vill jag ha sagt för att inget missförstånd skall råda på den punkten.

Herr talman! Mitt motionsyrkande har inte vunnit gehör i utskottet, och därför avstår jag ifrån att här ställa något yrkande.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har suttit här i bänken och med stigande förvåning avlyssnat den här debatten. Jag tycker att man i debatten försökt konstruera rader av omöjligheter och härifrån dragit slutsatser som inte är förenliga med vanlig förståndig och praktisk tillämpning av ett riksdagsbeslut.

Det råder väl inget tvivel om att denna fråga liksom alla andra frågor kommer att få hanteras med vett och förstånd, och jag tycker att det har kommit till uttryck i propositionen. Där sägs bl. a.: "Fordon som

uppenbarligen inte kommer att brukas efter kilometerskattens införande bör dock genom ett särskilt dispensförfarande kunna befrias från kravet på räkneapparatur.

Man kan emellertid inte bortse från att vissa äldre fordon som försetts med räkneapparatur kommer att avregistreras före den 1 januari 1974 eller kort tid därefter. Detta motiverar att fordonsägare i sådana fall kompenseras helt eller delvis för kostnaderna för anskaffning och montering av apparaturen. Jag avser att återkomma till denna fråga i annat sammanhang.

Frågan om kilometerbeskattning av fordon som nu är fritagna från skatteplikt enligt förordningen (1922:260) om automobilskatt bör behandlas i samband med kilometerskattens materiella utformning i övrigt. Ägare av sådana fordon bör därför t. v. undantas från skyldighet att förse fordonen med räkneapparatur.”

Jag har citerat detta för att göra klart för kammaren att man självfallet får ta all erforderlig hänsyn om något krångel skulle uppstå vid tillämpningen av den här författningen.

Det har riktats anmärkning mot att tillämpningsföreskrifterna inte är färdiga och har presenterats i samband med att lagförslaget framlagts. Jag tycker att det i och för sig är ganska rimligt att man först får ett riksdagsbeslut. När riksdagsbeslutet är färdigt, får bilskattenämnden och finansdepartementet med ledning därav utfärda de tillämpningsföreskrifter, kungörelser och författningar som är erforderliga. Naturligtvis får man ta alla de praktiska hänsyn som är nödiga vid den utformningen.

Man har i allt väsentligt diskuterat frågan om vem som skall betala kilometerräknaren. Naturligen är det på det sättet att i den mån nya lastbilar levereras från fabriker, skall kilometerräknare sitta inmonterade på dessa nya lastbilar. Då går kostnaden för räknaren in i lastbilspriset. Gjordes det ett specialarrangemang för de vagnar som redan är ute i trafik, skulle man kunna börja tala om en orättvisa mellan dem som köper en ny lastbil och av naturliga och praktiska skäl betalar sin kilometerräknare och dem som redan har en lastbil och då enligt oppositionen skulle slippa från kostnaden för kilometerräknare.

Jag har litet svårt att förstå att detta kan föranleda så mycken debattglad energi. Denna kilometerräknare kommer enligt vad som berättas mig att kosta någonting på 250 kronor. Sedan tillkommer en monteringskostnad. Om man vet vad priset är på en tung lastbil, som det ju i första hand är fråga om, eller vad drivmedelskostnaden på ett år uppgår till -- priset för denna räknare skall ju slås ut på flera år och inte avskrivas på ett år, eftersom den bör hålla åtskilliga år, föreställer jag mig -- förefaller kostnaden för mätaren vara helt obetydlig, vilket har sagts här tidigare. Men då har det hos opponenterna väckts något slags ambition att påstå: Detta är dock en skatt, som samhället tar ut av medborgarna. Skall då dessa medborgare underkastas att betala sitt instrument som är en av möjligheterna att på ett effektivt sätt kunna redovisa skatten?

Ja, vi får väl alla såsom skattebetalare underkasta oss vissa pålagor. De kan vara små. De kan vara stora. Jag tycker denna pålaga är relativt obetydlig. Jag har ett klart minne av att det, när vi 1960 införde

omsättningsskatt för första gången, förekom en utomordentligt laddad debatt i riksdagen om inte alla de företagare och handlare som hade att ta upp omsättningsskatt och inleverera den till statsverket skulle ersättas för detta sitt arbete. Jag minns inte hur det var när källskatten genomfördes första gången. Men jag skulle inte vara förvånad om samma debatt fördes även då. Man lägger på en viss grupp människor vissa uppgifter i det samhällsintresse som skatteuppbörden representerar.

Riksdagen har sorgfälligt och bestämt varje gång avvisat dessa anspråk. Rättvisligen kan man väl säga att en företagare med en stor uppsättning anställda har större kostnader för att redovisa mervärdesskatt och arbetsgivaravgift – inte i form av apparatur men i form av kostnader för den administrativa arbetskraften – än den kostnad denna mätare representerar.

Såsom medborgare i samhället måste vi många gånger finna oss i lagar och påbud, som tvingar oss att ta vissa kostnader. Det har vi kunnat acceptera hittills, och vi får acceptera det även i fortsättningen. Därför, herr talman, vill jag framhålla att det är med stigande förvåning jag har noterat all denna debattenergi, när man talat om hur orättvist det skulle vara att lägga denna kostnad på vederbörande fordonsinnehavare.

Avslutningsvis kan jag väl säga som jag har sagt många gånger tidigare, att lägger man en kostnad på rörelseidkarna generellt över hela branschen, skulle jag bli till ytterlighet förvånad, om branschen skulle ta på sig den kostnaden utan att försöka lägga över den på konsumenterna eller – som i det här fallet – på trafikanterna som anlitar dem. Kommer en sådan pålaga, försöker man alltid att kompensera sig gentemot konsumenterna. Här är det ju en pålaga som drabbar alla i branschen. En och annan kan säga att konkurrensen är så hård, att man inte kan vältra över kostnaden på konsumenterna. Men eftersom den drabbar alla lika tycker jag att den sista invändningen är tämligen meningslös.

Herr talman! Det har väl varit litet för många inlägg som präglats av uppmålade svårigheter. Jag har haft en känsla av att man många gånger har argumenterat för argumentationens egen skull. På en punkt vill jag dock lugna opponentererna: När vi har fattat det här beslutet, som jag hoppas skall stå i överensstämmelse med utskottets betänkande, kommer vi i finansdepartementet – och, förutsätter jag, i bilskattenämnden – att ta erforderlig hänsyn vid utformningen av detaljerna, så att man i den praktiska tillämpningen inte skall kunna rikta allvarliga anklagelser eller kritik mot myndigheterna.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag, och säkerligen många med mig, sätter mycket stort värde på att herr Sträng tog till orda och gjorde ett försök att förklara hur fortsättningen av detta ärendes handläggning är tänkt. Om dessa informationer återfunnits i propositionen, hade åtminstone en del av debatten kunnat undvikas.

Därmed är inte sagt - tyvärr – att bilägarna har anledning att känna mycket större glädje nu än för tio minuter sedan, då herr Sträng ingrep i debatten. Herr Strängs krydda har inte precis gjort anrättningen så mycket smakligare att man har anledning att tala om någon glass med

vispgrädd!

Herr Sträng tyckte att vi här i debatten hade konstruerat svårigheter. Det har vi inte, herr Sträng; åtminstone har inte jag gjort det. Jag har ställt frågor som jag anser vara väsentliga ur bilägarens synpunkt, och på de frågorna har jag inte fått något svar, vare sig av skatteutskottets ordförande eller av finansministern.

Till sist, herr Sträng: Jag har inte förordat någon skillnad mellan gamla bilar och nyttillverkade. Jag vill att staten skall svara för kostnaderna både nu och i framtiden. Staten skall enligt min uppfattning äga apparaturen och svara för reparationskostnader, kostnader för eventuell utbyte och, icke minst, de stilleståndskostnader som bilägaren kommer att förorsakas, eftersom körförbud skall råda då kilometerräknaren är ur funktion.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Finansministern är förvånad över den energi som vi lägger ner på den här frågan. Det är väl bara på det viset att vi måste lägga ner lika mycket energi som finansministern lägger ner på att konstruera nya pålagor på medborgarna. Vi som har en annan åsikt anstränger oss att belysa frågan från en annan synpunkt.

Finansministern säger att samma argumentering fördes 1960. Ja, det är tråkigt att trots att orättvisorna med pålagor från finansministern har påtalats många gånger sedan 1960, kommer det ständigt nya pålagor. Man behöver tydligen påminna honom med jämna mellanrum om det som vi kallar för orättvisor gentemot den enskilde.

Det är – som också herr Levin säger – så, att de synpunkter som vi har tagit upp i debatten rör det här ärendet mycket ingående, men tyvärr finns det inte mycket svar i det avseendet.

Jag påtalade i mitt anförande bl. a. att man var mycket sent ute och att de olika instanser som skall hantera denna fråga ute på fältet vet synnerligen litet om hur man från departementets sida har tänkt sig att det skall bli. Det hade varit mycket intressant att få höra de synpunkterna, och inte bara en hänvisning till att när riksdagen väl har beslutat, kommer det därefter anvisningar. Vid detta tillfälle gäller det bara mätaren – vi har ju redan beslutat om principen – men det finns också flera saker i sammanhanget, som borde diskuteras nu.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! Finansministern säger, att det skulle bli en orättvisa, därest staten skulle stå för kostnaderna i samband med övergången. Ingen kan väl förneka att kostnaderna blir väsentligt större, när montering skall ske på ett äldre fordon. Man måste också beakta det avbrott i driften som ett inmonterande otvivelaktigt kommer att innebära. Detta är motive-ringen till mitt påstående att det blir en större belastning just för ägarna till de fordon som är i drift vid övergången.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för alla, som till äventyrs har kastat sig in i den här debatten utan att ha läst propositionen, att den första betalningen ju skall ske efter ett år, en månad och en vecka. Jag

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972

*Automobils katt,
m. m.*

Onsdagen den
22 november 1972

Automobils katt,
m. m.

föreställer mig att det då finns goda möjligheter att såväl läsa kungörelse som andra författningar och att föra diskussioner med finansdepartementet under den tiden, om man tycker sig bli illa behandlad. Detta kan ske individuellt och det kan ske kollektivt. Vi är beredda att resonera med vederbörande på den punkten.

Som herr Levin kanske lagt märke till är jag personligen av den uppfattningen att man skall vara rädd om allmänna medel. I valet mellan att vederbörande själv tar på sig kostnaden för den här mätaren och hanterar den i fortsättningen eller att staten tillhandahåller mätaren och betalar reparationsräkningar och allt annat, tror jag att det finns vissa allmänna skäl som talar för att vi just valt den här vägen. Jag kan nog säga detta utan att därmed vara elak mot branschens män.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Det föranleder en fråga till herr Sträng. I vilka andra sammanhang är det brukligt att skattebetalaren får svara för kostnaden för själva uppborren?

Till sist vill jag framhålla en sak: att som i detta fall betalning mot ränta skall ske efter drygt ett år, ändrar på intet sätt den principiella bedömningen av var kostnadsansvaret skall ligga.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Josefson i Arrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Josefson i Arrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 59 punkten A mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Josefson i Arrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Josefson i Arrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 152
Nej — 137
Avstår — 1

Punkten B

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972

Val av nämndeman

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Nilsson i Trobro och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 59 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Nilsson i Trobro och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering medomröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	245
Nej	–	40
Avstår	–	4

§ 2 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 18 i anledning av motion om straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå annan person i nödsituation.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Val av nämndeman

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 23 i anledning av motion angående val av nämndeman.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:910 av herr Jönsson i Malmö m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade sådan ändring av 4 kap. 8 § rättegångsbalken att valperioden för val av nämndemän sammanföll med den period som gällde för val av kommunfullmäktige och att, när nämndeman avgick under den tid för vilken han blivit vald, fyllnadsval gjordes för återstoden av denna tid.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av motionen 1972:910 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om översyn av reglerna för val av nämndemän.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:910.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande nr 23 behandlas en motion av herr Jönsson i Malmö m. fl. med hemställan att riksdagen beslutar sådan ändring av 4 kap. 8 § rättegångsbalken att valperioden för val av nämndeman sammanfaller med den period som gäller för val av kommunfullmäktige och att, när nämndeman avgår under den tid för vilken han blivit vald, fyllnadsväl görs för återstoden av denna tid. Det skulle alltså innebära att val till nämndeman skall ske på tre år i stället för som för närvarande på sex år. Vid avgång under mandatperioden skall val bara ske för återstående del. Den frågan är egentligen inte ny för riksdagen. Den har delvis behandlats tidigare och riksdagen har vid de tidigare tillfällena tagit avstånd från dessa tankar och menat att det låg ett värde i att mandatperioden för nämndemän var relativt lång och att man också hade en kontinuitet i nämndemannauppdraget.

Nu har utskottet vid behandlingen av denna motion stannat vid olika resultat. Jag kanske ändå vill påpeka att utskottsmajoriteten inte har tillstyrkt motionen direkt. Man har varit något kritisk men har inte direkt velat motsätta sig en utredning av valsystemet. Moderaterna har reserverat sig häremot. Vi menar, som riksdagen tidigare, att det inte finns någon anledning att utreda den här frågan. Det valsystem vi har tillgodoser de väsentliga principerna — långa mandatperioder och en successiv förnyelse av nämnden. Vi tror — och det vill jag särskilt understryka — att en förändring av valsystemet, där man alltså får en anknytning direkt till de vanliga politiska valen, otvetydigt kommer att innebära en ökad risk för politisering av nämndemannauppdraget. Detta vill vi på det bestämdaste motsätta oss.

Vi tycker också att vi inte bara har stöd av riksdagens tidigare ställningstagande utan också stöd av de många remissinstanser som yttrat sig över denna motion. Samtliga remissinstanser med ett par undantag när har tagit avstånd från förslaget i motionen. Man har menat att den nuvarande ordningen uppfyller de krav som man ansett vara väsentliga, krav som jag tidigare nämnt — att få en kontinuitet i nämndens sammansättning och på allt sätt undvika en politisering av nämndemannafunktionen.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Schött (m).

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Den fråga vi nu diskuterar — mandattidens längd för nämndemän — tillhör väl inte de väldigt stora frågorna vi har att behandla vid årets riksdag. Det är framför allt en praktisk fråga men den är viktig framför allt för de större orter där man har att utse ett flertal nämndemän och där man också — det skall jag väl tillägga — är överens om en proportionalitet i förhållande till sammansättningen i kommunfullmäktige.

På dessa orter ställer de nuvarande reglerna för val av nämndemän till trassel vid nomineringen. Jag håller gärna med om att remissyttrandena

inte är så överväldigande positiva, men det är egentligen – liksom i reservationen – bara två skäl som man anför. Fru Kristensson anförde dem också här. Man tycker för det första att den mandattid på tre år som föreslås i motionen är för kort. Den argumentering som både remissinstanser och reserverter anför för sin ståndpunkt kan förefalla välmenande men är väl egentligen horribel – förlåt uttrycket – med tanke på att vi har en treårig mandatperiod för praktiskt taget alla andra uppdrag i det offentliga livet. Man kan inte gärna mena att just nämndemannauppdraget är så mycket viktigare än exempelvis uppdrag i riksdag, i kommunstyrelse eller i kommunfullmäktige så att mandatperioden i detta fall borde vara sexårig. När den nuvarande ordningen, som jag tidigare sade, ställer till trassel vid nomineringen, så bör mandatperioden enligt min mening vara av samma längd som för flertalet andra uppdrag.

Det andra motargumentet som vissa remissinstanser och även reserverterna anför är – jag använder delvis reservationens ord – att en mandatperiod som sammanfaller med perioden för kommunfullmäktige innebär en påtaglig risk för en icke önskvärd politisering av nämndemannainstitutionen.

Om detta argument kan jag inte säga – som jag gjorde om det första argumentet beträffande valperiodens längd – att det kan förefalla välmenande. Personligen tror jag inte att majoriteten av våra nämndemän är så politiskt slätstrukna som reserverterna tycks vilja göra dem till. Vilken uppfattning man har om detta beror måhända på vad man menar med politik och hur man bedömer en politisk aktivitet. Jag tror att majoriteten av våra nämndemän är hämtade från de politiska organisationerna. Det är ju ändå fullmäktigeorganisationerna som väljer, och många för att inte säga de flesta av våra nämndemän har i partiorganisationerna skaffat sig kunnskap och ett allmänt förtroende som har gjort dem väl skickade att väljas till nämndemän. Enligt min mening kommer det att bli likadant i fortsättningen. Vi kommer att få kunniga nämndemän med ett allmänt förtroende. Det som föreslås i justitietskottets betänkande är endast en praktisk förbättring, en förbättring av nomineringen vid val av nämndemän. Det innebär ett förslag om en översyn av reglerna rörande val av nämndemän.

Jag yrkar bifall till juristieutskottets hemställan i dess betänkande nr 23.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan säga som herr Jönsson i Malmö att den här frågan inte hör till de stora – på ett sätt. Men jag måste framhålla att om utvecklingen skulle gå därhän att vi får en politisering av nämndemannainstitutionen, då bedömer jag frågan som mycket viktig. Jag vill gärna säga, herr talman, att vissa tecken under senare tid tyder på att regeringspartiet har en medveten strävan mot en politisering av vårt rättsväsende, som jag menar att man måste reagera kraftigt emot.

Nu säger herr Jönsson att remissinstanserna inte har varit överväldigande positiva. Ja, det är också ett sätt att uttrycka att de i själva verket varit mycket negativa. Det har de faktiskt varit. Praktiskt taget samtliga har avstyrkt förslaget. För övrigt hade också den socialdemokratiska

partistyrelsen avstyrkt en motion i denna riktning fastän partikongressen sedan röstade ned partistyrelsen i denna fråga.

Jag är inte säker på att den nuvarande ordningen ställer till så mycket trassel. I varje fall säger domstolsväsendets organisationsnämnd i sitt remissyttrande i stället att det förslag som motionen innebär verkligen skulle vålla administrativa problem, framför allt i de stora kommunerna, exempelvis Stockholm där man har att välja 1 000 nämndemän på en gång. Det kan verkligen ställa till administrativa problem.

Dessutom vill jag påstå att nämnden har en speciell funktion som skiljer sig från andra förtroendeuppdrag. Den funktionen har blivit ännu mer markerad efter den reform som genomfördes år 1970 och som innebar en ändring av omröstningsreglerna och att nämndemännen fick reservationsrätt. Deras ansvar för varje enskild dom kommer på ett mycket tydligare sätt än tidigare att markeras. Jag tror inte att det är fel att säga att en nämndemans uppgift många gånger kan vara mera ingripande i enskilda människors liv än vad en riksdagsmans arbetsuppgift är.

De synpunkter, som herr Jönsson har framfört här, har inte ändrat min inställning till frågan.

Herr JÖNSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan säga detsamma som fru Kristensson: Vi har olika meningar i denna fråga. Låt mig bara få göra ett par kommentarer.

När det gäller politiseringen anser jag att det nog inte är någon risk härvidlag. Jag tror inte att man som nämndeman skall vara alltför slätstruken. Det är en fördel att ha varit aktiv i politiska organisationer, och det kan vara en fördel att flertalet av våra nämndemän kan den kriminalpolitik som vi för i det här landet och agerar enligt en sund och riktig kriminalpolitisk uppfattning.

DON har sagt i sitt remissyttrande att motionsförslaget innebär administrativa svårigheter. Jag tror att DON har bestämt sig för ett negativt yttrande och sedan försökt finna argumentering. I yttrandet sägs bl. a. att det vid varje val av nämndemän skulle behöva avläggas nämndemansed. Så är ju inte fallet. I praktiken blir det ju på det sättet att många nämndemän väljs om efter tre år. Man kommer att ha en kontinuitet i sammansättningen precis som man har nu.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara helt kort säga till herr Jönsson i Malmö att jag tror att det är väsentligt att nämndemän är insatta i samhällsfrågor. Men jag är inte säker på att det är absolut nödvändigt att en nämndeman är partipolitiskt aktiv. Jag skulle tvärtom ha mycket stor förståelse för om de olika partigrupperna nominerade i samhällsfrågor förfarna personer utan att fördenskull vara helt klara på vilken partipolitisk uppfattning dessa hade. Jag tycker att herr Jönssons uttalanden pekar hän just mot detta som jag menar är mycket farligt, nämligen att man tillmäter partipolitiska meriter en avgörande betydelse i stället för meriter när det gäller erfarenhet och kunnighet i samhällsfrågorna.

Herr ERNULF (fp):

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972
Val av nämndeman

Herr talman! Först vill jag deklarerat att jag vid utskottsbehandlingen kände och fortfarande känner en rätt stor tvekan i valet mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och reservationen. Några större olägenheter innebär nämligen det nuvarande förfarandet enligt min mening inte. Men jag tycker väl ändå att man skulle få en viss förenkling, om man införde samma ordning som beträffande t. ex. länsrätternas och läns-skatterätternas lekmanaledamöter. Där innebär ju en avgång under en tjänstgöringsperiod att man väljer en ny nämndeman för återstoden av perioden och inte för en ny period. Detta påpekas för övrigt också av utskottet.

Däremot tycker jag inte att det skulle vara lyckligt att förkorta tjänstgöringsperioden från nuvarande sex år till tre år. Den jämförelse herr Jönsson i Malmö gjorde med politiska uppdrag av olika slag tycker jag inte är hållbar. Man brukar ju i olika sammanhang framhålla att uppdraget som nämndeman inte är ett politiskt uppdrag. Därför tycker jag att den jämförelsen inte håller.

Herr Jönsson yttrade något som jag tyckte var ganska egendomligt. Han sade att det kan vara bra med politiker, därför att man inte skall ha slätstrukna nämndemän, men det var väl inte riktigt menat så. Att personer som inte är politiskt verksamma skulle vara mera slätstrukna än politiker tror jag inte att vi på något sätt kan påstå.

Den egentliga bristen med nuvarande val av nämndemän ligger enligt min mening på ett plan som varken motionärerna eller utskottet har berört. Nämndemännen skall ju, kan man säga, representera allmän lekmanafarenhet och rättsmedvetandet bland folk i allmänhet. Men som herr Jönsson framhöll väljer kommunfullmäktige i allmänhet nämndemän bland politiskt verksamma personer eller i varje fall bland personer som tillhör ett politiskt parti, representerat i fullmäktige. Praktiskt sett kan detta kanske förklaras därav att partierna som nominerar nämndemännen naturligtvis känner sina medlemmar bättre än de känner andra personer. Men följderna blir i alla fall att man får ett begränsat urval när man utser nämndemän. Inget ont sagt om politiskt verksamma nämndemän eller nämndemän som tillhör ett politiskt parti, men nog finns det väl allmän lekmanafarenhet och sunt rättsmedvetande även utanför politikernas krets? Jag tycker nog att det här är att diskriminera vanligt folk i förhållande till oss politiker, och det har vi inte någon som helst anledning att göra.

Genom att bredda underlaget och även utse människor från t. ex. idrottsrörelser, folkrörelser, ideella föreningar och från andra håll – utan politisk anknytning till något parti – skulle man dessutom understryka uppdragets karaktär av att inte vara politiskt, och det tror jag skulle vara en fördel för rättskipningen och förtroendet för den. Om utskottsbe-tänkandet leder till en översyn av metoderna för val av nämndemän hoppas jag därför att man också tar sig en funderare över möjligheten att på detta sätt bredda urvalet av nämndemän och göra dessa representativa för större medborgargrupper än de för närvarande är. I den förhoppningen kommer jag självfallet, liksom vid utskottsbehandlingen, att rösta för majoritetsförslaget.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Herr Ernulf började med att vara mycket försiktig, och ett tag trodde jag faktiskt att han skulle yrka bifall till reservationen. För min egen del har jag inte alls några betänkligheter i detta spörsmål utan stöder utskottsskrivningen helt. Det är att märka att utskottsmajoriteten inte anslutit sig till vad herr Jönsson i Malmö m. fl. har hemställt i motionen nämligen "att valperioden för val av nämndemän sammanfaller med den period som gäller för val av kommunfullmäktige och att när nämndeman avgår under den tid för vilken han blivit vald fyllnadsval görs för återstoden av denna tid". Motionärerna har t. o. m. hemställt att vederbörande utskott skall skriva härför erforderlig lagtext. -- Utskottsmajoriteten vill ha en översyn av spörsmålet, men just på den här punkten tar vi avstånd från motionen.

Det är väl riktigt, som här sagts, att remissorganen i stort sett har varit negativa till motionsyrkandena. Det är exempelvis rätt intressant vad DON har anfört, nämligen att det finns olägenheter i det förfaringsätt som tillämpas i dag med successiv förnyelse av nämndemän. DON anför att rätten skall kontrollera att den som utsetts är valbar och se till att denne avlägger domared osv. Som en logisk följd av detta menar DON att om man skulle välja alla nämndemän på en gång skulle dessa göromål koncentreras till ett och samma tillfälle. -- Men det finns ingenting som säger att alla nämndemän är nyvalda. De som en gång avlagt eden behöver inte göra det omigen. DON har förstorat problemet vid anförandet av sin åsikt.

Vi har också länkt oss vid utskottsbehandlingen att man -- vilket en del remissorgan varit positiva till -- skulle kunna välja hälften av nämndemännen vart tredje år och på så vis få en förnyelse, och vi vill också att det skall utredas.

Jag har, herr talman, i dag talat med en person som varit nämndeman. Han blev inte omvald med anledning av att det blev ett fyllnadsval. En person valdes på en ny period av sex år. När tiden var ute för den som blev utslagen och hans uppdrag skulle förnyas hade valresultatet gjort att han icke kunde komma i fråga. Det är precis ett sådant exempel som det herr Jönsson har gett i motionen -- och jag anser att den metoden inte är riktig.

Det sägs här att nämndemännen skall vara duktiga på alla sätt och vis, de skall ha alla möjliga kvalifikationer: omdömesgillhet, rättrådighet och självständighet. Och visst skall de väl ha dessa egenskaper, men jag håller i viss mån med om det som herr Jönsson säger, att vi fordrar det också av andra förtroendevalda -- i både riksdag och fullmäktigeförsamlingar osv. -- så det är väl inte något speciellt som skall gälla enbart för nämndemännen.

Herr talman med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru

Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställa i betänkandet nr 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	241
Nej	—	43
Avstår	—	4

§ 4 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av motion om stängselskyldighet vid gruvhål

Nr 22 i anledning av motion angående uppskov med verkställighet av dom eller beslut om vräkning

Nr 24 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:113 med förslag till lag om ändring i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag

Utrikesutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation rörande rådets tjugonde session i Helsingfors den 19–24 februari 1972

Nr 13 i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1971, dels skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1971

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 En central befolkningsberedning

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 14 i anledning av motion rörande en central befolkningsberedning.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Utrikesutskottet har traditionen att mycket kort, koncentrerat och välformulerat uttrycka det väsentliga i sina betänkanden. Det är fallet också i betänkandet nr 14, och jag skall bemöda mig om att tala i samma stil.

I den motion, nr 941, som fru Lewén-Fliasson och jag står för och

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972
*En central befolk-
ningsberedning*

som är anledning till betänkandet, har vi tagit upp förberedelserna för FN:s världsbefolkningskonferens 1974. Den skrevs innan regeringen beslutade att tillsätta en nationalkommitté för att förbereda det svenska deltagandet i konferensen. Det kan vara värdefullt att redan nu ha i minnet att den här världsbefolkningskonferensen kommer att behandla en lång rad frågor som rör befolkningspolitik, arbetsmarknadspolitik, födoämnesförsörjning, miljöskydd, barn- och ungdomsvård, utbildning, hälsovård, familjeplanering, kvinnornas ställning osv. Det är alltså ett stort och mycket integrerat område som kommer att behandlas där.

Vi motionärer har till vår glädje i utrikesutskottets betänkande sett att de tankegångar som vi fört fram i motionen har accepterats och att man föreslår riksdagen att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande Sveriges deltagande i det fortlöpande internationella samarbetet på befolkningsområdet.

Vi har i vår motion försökt ta upp en del av de ämnesområden och de synpunkter som vi anser att Sverige bör aktualisera i sina förberedelser inför denna världsbefolkningskonferens. Vi har gjort det i medvetandet om att lika väl som vi när det gäller våra biståndsansträngningar helt självklart ställer hårda krav på att få goda counterparts i utvecklingsländerna så har utvecklingsländerna all rätt att av oss kräva att vi också kan bli en god counterpart.

De ämnesområden som vi i motionen har tagit upp är jag övertygad om att nationalkommittén nu behandlar vid sina överläggningar och överväganden; vi får ju kontinuerligt rapporter därifrån via press, radio och TV, och enligt talarlistan kommer Inga Thorsson efter mig att närmare redogöra för vad man planerar där. Ändå tycker jag att man måste påpeka att det finns en lång rad frågor som kanske sträcker sig mycket längre än till 1974 och långt vidare än vad vi till dess skall kunna resonera oss fram till att vi kan göra på det internationella planet för att kunna ge ett fullvärdigt bistånd inom FN-organen och för att utifrån våra nationella erfarenheter kunna ge ett verkligt bidrag till den fortsatta utvecklingen.

Jag skall i all korthet ta ett par exempel.

Vi har i motionen berört den långtidsutredning från 1970 som man hänvisar till i nästan alla politiska diskussioner av större räckvidd. I fråga om kvinnornas sysselsättning har t. ex. långtidsutredningens prognoser redan nu väsentligt överträffats. Det finns alltså skäl att överväga om man inte borde se över långtidsutredningen i det avsnittet.

Ett annat och i detta sammanhang självfallet mycket väsentligt avsnitt gäller vår svenska befolkningspolitik. Man har laborerat med olika alternativ, ett med ingen nettoökning alls av invandring ett annat med en invandring av ungefär 20 000 personer om året. Mot detta står nu den senaste utvecklingen, som visar att nettoinvandringen under de senaste åren inte har blivit så stor, vilket också ger oss anledning att fråga om man inte behöver göra undersökningar utifrån helt nya antaganden rörande befolkningens önskvärda storlek och ålderssammansättning. Vi har hittills räknat med att för en kommande generation skall ungefär en tredjedel av befolkningen bestå av invandrare eller barn till invandrare. Vi vet icke om det är riktigt.

Ganska väsentligt är också, när vi nu har en nytillsatt kommitté som skall se över möjligheterna att öka preventivmedelsrådgivningen, att vi får ökad klarhet om de attityder man har till planering över huvud taget. Detta gäller inte bara våra svenska ungdomar och unga familjer utan också de nuvarande invandargenerationerna, som måhända har helt andra traditioner.

Vi har just fått förslag om en ny regionplan. I våra länsstyrelser har vi redan nu planeringsdirektörer. Men vi har också bevis för att, som det heter i en rapport, "summan av de enskilda kommunernas förväntningar i förhållande till framtida folkmängd vida överstiger den ram, som bestämmes av rimliga prognoser för hela rikets befolkning".

I motionen har vi också citerat ett uttalande efter en diskussion inom de socialdemokratiska organisationerna i Stockholms län. Där sägs bl. a.:

"Alltför snabba förändringar och en alltför snabb tillväxt i regionen innebär risk för sociala och ekonomiska problem. En accelererande befolkningsökning är därför ej önskvärd, den skulle innebära ett ökat tryck i fråga om de redan pressade utbyggnadsbehoven.

Målsättningen bör vara en *balanserad tillväxt* inom ramen för utvecklingen i landet i sin helhet, där resurser även fördelas till angelägna behov i vad gäller förbättring av den befintliga stadsbyggnaden och servicen till allmänheten exempelvis i fråga om kollektiva kommunikationer, bostadsbyggandet m. m."

Det gäller alltså att påverka befolkningstillväxten positivt i vissa områden och negativt i andra. Då är det viktigt att lära känna människors reaktioner och attityder inför olika livs- och bebyggelseformer.

Jag skulle, herr talman, kunna citera mycket mer ur denna motion, som säkert har tankegångar vilka mycket snabbt har tagits upp inom nationalkommittén. Att jag nu har begärt ordet beror på att jag tror att det är angeläget, med tanke på det ansvar vi har, att verkligen också i detta mycket viktiga ärende bidra med vår andel i det internationella samarbetet. Vi måste betona att en lång rad av dessa åtgärder syftar mycket långt framåt. Och kanske kan de diskussioner som förs inom nationalkommittén leda fram till nya frågeställningar, nya problem och förslag till nya forskningsuppdrag och utredningar som ingalunda kommer att vara färdigdiskuterade fram till 1974. Därför noterar jag med en viss tillfredsställelse att utskottet säger att det svenska deltagandet i FN:s befolkningskonferens 1974 inte bara kommer att omfatta överväganden om svenska åtgärder, som kan stärka våra möjligheter att aktivt delta i det fortlöpande och långsiktiga internationella samarbetet, utan också överväganden om de konsekvenser som detta bör få för våra nationella insatser i fråga om forskning, utbildning och planering på befolkningsområdet.

Det är alltså som vi har skrivit i motionen, att vi i internationellt perspektiv måste ta upp de frågor rörande Sveriges befolkningsrörelser och befolkningsutveckling som vi finner bör ytterligare prövas och föreslå de utredningar och andra åtgärder som befinner påkallade. Vi har då tänkt på en central befolkningsutredning. Nu finns den nationella kommittén. Jag tror att mycket av detta är tillgodosett genom regeringens åtgärder och genom utskottets skrivning. Men jag anser att

det är ganska väsentligt att säga ifrån att det kanske är nödvändigt att också efter 1974 fullfölja de tankegångar som har fötts inom nationalkommittén, att ha något övergripande organ som fortsätter att diskutera och ser efter vilka vägar vi bör gå. Det är därför inte helt klart att vi enbart skall inrikta oss på ett arbete fram till FN-konferensen 1974, utan vi måste kanske i en framtid, när vi har fått erfarenheter av kommitténs arbete och av FN-konferensen och dess resultat, ha en förlängning av mandatet och kanske en utredning som fullföljer den samlade insatsen.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Som ordförande i den av regeringen i våras tillsatta nationalkommittén för förberedande av de svenska insatserna i FN:s befolkningskonferens 1974 har jag ansett det vara motiverat att begära ordet för ett kort inlägg för att litet grand klargöra hur vi i nationalkommittén ser på denna uppgift, som ju gäller ett område av utomordentlig betydelse för världen i dess helhet och för vårt land som en del av världen. Jag har nämligen bedömt det så att det kan vara av intresse för kammaren, inte minst därför att denna kommitté också har ett parlamentariskt inslag, att få reda på någonting om hur kommittén ser på sin uppgift i relation till det internationella agerandet på befolkningsområdet.

Jag skulle då först och främst vilja fästa uppmärksamheten på att den konferens i FN:s regi som det här hänvisas till och som skall äga rum i augusti månad 1974 kommer att vara den viktigaste hittills på det här området av två skäl.

För det första äger konferensen rum på 1970-talet, det årtionde som allt fler av oss är övertygade om kommer att vara det årtionde då vi måste i det internationella samfundet identifiera de stora globala problemen som vi står inför och då vi också måste utforma både de långsiktiga strategierna och aktuella slagkraftiga handlingsprogram för att realisera dessa strategier.

För det andra är det den första politiska konferensen på befolkningsområdet. De tidigare internationella konferenserna i FN:s regi har varit tekniska konferenser med vetenskapsmän som deltagare. Detta är en politisk konferens av samma slag som FN:s internationella miljökonferens här i Stockholm för litet mer än fem månader sedan. Därför blir de slutsatser och de beslut som denna konferens kan komma fram till av riktningangivande betydelse för FN:s medlemsstaters agerande i fortsättningen. I varje fall hoppas vi att vi med denna konferens skall kunna uppnå något av ett första genombrott på befolkningsområdet i vårt internationella samfund.

Den svenska nationalkommittén, som inom parentes sagt är den första någon regering i FN:s medlemsstater har tillsatt efter uppmaning härom av FN, har sett som sin huvuduppgift att ägna sig åt en del konkreta, akuta arbetsuppgifter, vilka jag här skall försöka att i korta drag precisera.

För det första har nationalkommittén tjänstgjort och tjänstgör som

rådgivande för de svenska bidragen till de organisatoriska förberedelseinslagen i vederbörande FN-organ. Vi har där som modell tagit det sätt varpå miljökonferensen organiserades och förbereddes. Vi är klart medvetna om att miljökonferensen genom FN:s och inte minst genom konferensens generalsekreterares kraftfulla och skickliga agerande blev något av en organisatorisk fullträff. I den mån vi kan vill vi gärna försöka medverka till att också världsbefolkningskonferensen i organisatoriskt avseende verkligen skall bli framgångsrik. Vi tror oss nu också vara på rätt bog därvidlag. Befolkningskonferensens förberedelsearbete är upplagt efter en systematisk plan, där vi skall gå igenom område efter område i vilka den kommande befolkningsutvecklingen kommer att påverka den framtida utvecklingen av levnadsbetingelserna på jorden.

För det andra skall nationalkommittén utarbeta de svenska insatserna för de substantiella förberedelserna för världsbefolkningskonferensen, bl. a. genom avgivande av en nationell rapport på samma sätt som vi och ett mycket betydande antal medlemsstater i Förenta nationerna gjorde inför miljökonferensen. Detta substantiella förberedelsearbete omfattar också en rad vetenskapliga seminarier och symposier över teman som befolkningsutveckling och familjesituation, befolkningsutvecklingens samband med den ekonomiska och sociala utvecklingen i världen samt befolkningsutvecklingens relation till miljöproblemen och användningen av våra totala naturtillgångar. Sistnämnda symposium kommer för övrigt på svenska regeringens inbjudan att äga rum här i Stockholm under senare hälften av år 1973.

Inte minst viktigt är förberedandet av den världsomfattande handlingsplan på befolkningsområdet som nu förbereds inom en expertgrupp och om vilket ett förslag skall framläggas inför världsbefolkningskonferensen. Om en sådan världsomfattande handlingsplan på befolkningsområdet skall kunna godtas av världssamfundet genom en sådan FN-konferens, så skulle vi möjligen därigenom kunna förstärka befolkningsinslaget i den utvecklingsstrategi för det andra utvecklingsårtiondet som vi för närvarande arbetar med på utvecklingsområdet och bli ett slags delstrategi på befolkningsområdet.

För det tredje har nationalkommittén satt i gång en diskussion om ett urval av forskningsprojekt, varigenom vi menar att vi skulle kunna bearbeta svenska erfarenheter på befolkningsområdet, som kan ha internationell relevans inför världsbefolkningskonferensen på samma sätt som den svenska nationalkommittén inför miljökonferensen levererade ett ganska betydande antal forskningsrapporter som också fick avsevärt internationellt genomslag i debatten på miljöområdet. På befolkningsområdet kan det röra sig om sådana saker som en bearbetning av konsekvensen av den utveckling vi har varit med om på abortområdet här i Sverige, en fråga av största internationella betydelse just nu. Det rör sig om sådana ting som att försöka sig på en begreppsbestämning av vad vi menar med befolkningspolitik och befolkningsprogram; vi har ansett oss kunna konstatera betydande kunskapsluckor i sambandet mellan fakta på befolkningsområdet och de politiska riktlinjerna för bearbetandet av befolkningsproblematiken. Vi hoppas komma fram till någonting som vi har kallat en integrerad studie över befolkningsutvecklingen i Sverige.

Den kommer säkerligen att täcka många av de problemområden som berörs i den motion som utrikesutskottet här har behandlat.

Jag skulle framför allt vilja betona vikten av de försök som nu för första gången görs i det internationella samfundet att utarbeta en världsomspännande handlingsplan på befolkningsområdet. Den kommer, som jag sade, att sättas i relation till den utvecklingsstrategi som FN för närvarande arbetar med för det andra utvecklingsårtiondet, och därmed betona sambandet mellan befolkningsutvecklingen och den ekonomiska och sociala utvecklingen i världen. Men den kommer också att sättas i samband med den miljödeklaration som antogs vid miljökonferensen i Stockholm i somras och därmed betona sambandet mellan befolkningsutvecklingen och miljöproblem och resursanvändning, som vi för närvarande arbetar med.

Detta är en återspeglning av den nya synen på relationerna mellan befolkningsutveckling å ena sidan och resursanvändning, miljöproblem och de fattiga folkens levnadsvillkor å den andra. Det är för världens framtid inte bara frågan om hur många vi totalt sett kommer att bli på den här jorden under en överskådlig framtid, den framtid som barnbarnen till våra barn konkret kommer att få uppleva, utan det är också frågan om hur mycket som var och en av oss tär på denna jords totala tillgångar, någonting som ger befolkningsproblemet i internationellt perspektiv en global karaktär. Jag vill varmt understryka vad utrikesutskottet i sin skrivning säger på denna punkt: Det är inte bara frågan om u-ländernas befolkningsutveckling, utan det är i högsta grad också frågan om de industrialiserade ländernas befolkningstillväxt som vi nu har att diskutera. Detta, herr talman, har varit Sveriges nya anslag i den internationella befolkningsdebatten sedan ungefär ett år tillbaka. Det är ett uttryck för den helhetssyn som vi menar måste komma till klart uttryck när vi diskuterar vart och ett av dessa delområden av det stora gemensamma problem vi brottas med på det internationella planet: Hur skall vi bära oss åt för att mänskligheten på denna lilla jord skall gå en mera lyckosam framtid till mötes?

Det framgår, herr talman, av vad jag här har sagt att jag som ordförande i nationalkommittén helt delar de synpunkter som utrikesutskottet framfört beträffande de konsekvenser som vårt deltagande i det internationella arbetet på det här området kommer att få för våra egna nationella insatser i fråga om forskning, utbildning och planering på befolkningsområdet. Jag skall inte på detta stadium och vid denna tidpunkt på kvällen i detalj gå in på vad detta kan innebära rent praktiskt. Jag vill bara betona att jag helt instämmer i fröken Mattsons påpekande att vi måste se det här som ett långsiktigt arbete och att vi på andra sidan världsbefolkningskonferensen 1974 måste bedöma inriktningen av vårt fortsatta arbete här i Sverige på detta område.

Det här är ett ytterligt långsiktigt arbete både på det nationella och på det internationella planet. Det finns ingen möjlighet längre att skilja på nationella och internationella intressen på området. Vi är, som det har sagts många gånger, en del av världen också i detta avseende, och vi måste därför sätta in våra nationella problem och vårt arbete med dessa nationella problem i sitt internationella sammanhang.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Låt mig bara betyga den enighet och uppslutning från alla håll som rådde i utrikesutskottet kring behandlingen av denna fråga. I motionen förordades att ett förberedelsearbete skulle komma i gång inför den internationella befolkningskonferensen. Nu har regeringen tillsatt en nationalkommitté. Utrikesutskottet har inte nöjt sig med att bara konstatera detta utan vill även betona speciellt vad som står i betänkandets sista stycke: "Utskottet utgår ifrån att förberedelserna för Sveriges deltagande i konferensen kommer att omfatta överväganden om svenska åtgärder på befolkningsområdet som kan stärka vårt lands möjligheter att aktivt deltaga i det fortlöpande och långsiktiga internationella samarbetet på detta område och om de konsekvenser detta bör få för våra nationella insatser i fråga om forskning, utbildning och planering på befolkningsområdet."

Det var för att utskottet ville betona detta som vi valt att hemställa att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört och inte bara att motionen skall anses besvarad.

Låt mig också erinra om den betydelse som våra biståndsinsatser har på familjeplaneringens område i det här sammanhanget. Utrikesutskottet underströk detta redan i våras i betänkandet angående biståndsfrågorna. Vi vet att vi gör dessa insatser utan länderkoncentration. För min del tycker jag att det är viktigt att betona att vi fortsätter med detta, så att vi kan få erfarenheter på en mycket vid front. Det kommer också att vara till nytta och ge oss goda erfarenheter för det långsiktiga och betydelsefulla arbete som behandlas i detta betänkande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag är alldeles övertygad om att inte någon av riksdagens ledamöter har känt sig tveksam om vikten och betydelsen av den fråga som nu behandlas, frågan om befolkningsutvecklingen i världen. Men jag måste säga att jag kände en viss undran när jag läste detta utskottets betänkande. Det kanske mera hade att göra med skrivningen. Jag gick också till den motion som behandlas i detta betänkande, och jag måste säga att jag nog inte blev mer på det klara med syftet och innebörden av motionen. Min undran gäller sådana formuleringar som finns i slutet av första stycket på s. 2 i betänkandet där det heter: "Genomförande av en världsomfattande aktionsplan fordrar en befolkningspolitisk beredskap i medlemsstaterna." Det är en formulering som kan låta ganska skräckinjagande om man inte förstår innebörden av den, och utskottet har ju inte precis givit någon vägledning för förståelsen. Detta intryck förstärks i det sista stycket där det sägs: "Utskottet utgår ifrån att förberedelserna för Sveriges deltagande i konferensen kommer att omfatta överväganden om svenska åtgärder på befolkningsområdet" osv.

Jag känner att jag har anledning att vara tacksam mot fru Thorsson för hennes redogörelse här. Jag har också i FN i höst insett vilken betydelse hennes arbete där kan ha för de svenska hjälpinsatserna, och jag vill här gärna betyga detta. Med den inställningen och med den uppläggningsarbetet tror jag att Sverige i den här frågan, liksom i miljövårdsfrågan och

Onsdagen den
22 november 1972

*Återbetalning av
studiemedel m. m.*

när det gäller upplevelsen av sambandet mellan dessa båda frågor, kan komma att på det internationella planet verkligen göra en insats som kan bli betydelsefull.

Vad jag ville med detta inlägg var att stryka under angelägenheten av att man är medveten om känsligheten i formuleringarna, när man nalkas hela den problematik som gäller befolkningsutvecklingen. Frågan om dirigering och ledning därvidlag är oerhört ömtålig när den förs över från globalt till nationellt plan men är lika ömtålig på det globala planet. Det som det här gäller har utskottet enligt mitt sätt att se också strukit under avslutningsvis, när det talar om de nationella insatserna i fråga om forskning, utbildning och planering på befolkningsområdet. Där tycker jag att fru Thorsson har utvecklat tankegångarna på ett sätt som jag har anledning att uttrycka tacksamhet för.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 6 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om godkännande av ändring i Förenta nationernas stadga.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7 Återbetalning av studiemedel m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36 i anledning av motioner om återbetalning av studiemedel m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1972:224 av herr Wijkman (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde följande tillägg till 1968 års studiemedelsutrednings direktiv: att förslag framlades dels om värdesäkring av den återbetalningsfria delen av studiemedlen, dels om förändring av återbetalningsreglerna, syftande till att indexlånesystemet ersattes med ett räntelånesystem enligt de riktlinjer som angavs i motionen,

1972:447 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om ändrade direktiv för studiemedelsutredningen i linje med kravet på enhetlig studielön samt

1972:979 av herr Molin m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde höjning av återbetalningstaket i studiemedelsystemet.

Utskottet hemställde

A. beträffande värdesäkring av studiebidraget att riksdagen skulle avslå motionen 1972:224 i motsvarande del,

B. beträffande ersättande av indexlånesystemet med ett räntelåne-

system att riksdagen skulle avslå motionen 1972:224 i motsvarande del,

C. beträffande enhetlig studielön att riksdagen skulle avslå motionen 1972:447,

D. beträffande höjning av återbetalningstaket att riksdagen skulle avslå motionen 1972:979 i motsvarande del.

Reservation hade avgivits av herrar Ringaby (m) och Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) samt herr Andersson i Ljung (m), som ansett att utskottet under A och D bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionen 1972:224 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde tilläggsdirektiv till 1968 års studiemedelsutredning om framläggande av förslag till värdesäkring av den återbetalningsfria delen av studiemedlen,

D. att riksdagen med anledning av motionen 1972:979 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1973 års riksdag om höjning av avgiftsgränsen i studiemedelssystemet.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Då det nuvarande studiesociala systemet infördes i mitten av 1960-talet knöts stora förväntningar till detta system. Tidigare studiemedelssystem hade stora brister. Studierna medförde för många en betydande skuldsättning. Det nya systemet skulle innebära längre återbetalningstider och en jämnare skuldbelastning under hela återbetalningstiden.

Det visade sig emellertid rätt snart att systemet inte motsvarade förväntningarna. Visserligen sade dåvarande utbildningsministern, då han tillsatte 1968 års studiemedelsutredning, att "erfarenheterna av studiemedelssystemet har varit goda". Men det omdömet var inte särskilt motiverat ens då, och i dag, fyra år senare, är det ännu mindre motiverat. I dag är erfarenheterna verkligen blandade. Det finns positiva inslag, men de negativa är både många och starka.

Det har förts fram berättigade krav på en höjning av studiemedlens totala nivå och på en högre bidragsandel inom systemet. Även om det samhällsekonomiska klimatet just nu inte är gynnsamt för stora reformer, kan en studiemedelsreform, som betyder ett bättre samhällsstöd, inte vänta särskilt länge till. Det har också förts fram berättigade krav på en mängd förändringar av systemet. Det gäller bl. a. förändringar av återbetalningsreglerna och en värdesäkring av studiemedlen. Sådana reformer kan verkligen inte vänta längre. De borde redan ha genomförts.

Vi har inom riksdagen vid flera tillfällen under de senaste åren diskuterat studiemedelssystemet. Kritiken har vuxit i styrka. Det är numera få, om ens några, med erfarenhet av systemets verkningar som vill säga att erfarenheterna av systemet är goda. De är blandade och de negativa inslagen blir allt starkare. Jag vill dock samtidigt markera att jag använder formuleringen "blandade" erfarenheter. Jag vill inte instämma med dem som ser systemet enbart som ett misslyckande. Det finns positiva inslag, men de negativa blir som sagt alltmer framträdande.

Jag skall för min del i dag inte ta upp en debatt om studiemedelssystemet i dess helhet. Jag förutsätter att vi nästa år genom 1968 års

Onsdagen den
22 november 1972

*Återbetalning av
studiemedel m. m.*

studiemedelsutredning får ett material som underlag för en omfattande reformering av systemet. Jag skall därför nu begränsa mig till ett par punkter.

Vi begär riksdagens beslut på två punkter: dels ett uppdrag till 1968 års studiemedelsutredning om förslag till värdesäkring av den återbetalningsfria delen av studiemedlen, dels förslag till höjning av avgiftsgränsen i studiemedelssystemet. På båda dessa punkter har de gångna åren medfört att vi avlägsnat oss från målen för 1964 års beslut. Penningvärdet har ju väsentligt ändrats under de gångna åren; studiemedelssystemet har dock inte ändrats i takt med detta. Framför allt är bidragsdelen numera en mindre andel av det sammanlagda stödet. Det betyder att de studerande i allt högre grad måste skuldsätta sig. Utvecklingen har också medfört en större skuldsättning än den som riksdagen accepterade 1964, och därför måste vi nu få en värdesäkring.

Likaså har utvecklingen medfört att tryggheten i samband med återbetalningen har urholkats. Man sade vid beslutets fattande att återbetalningen borde vara så utformad, att de studerande inte genom återbetalningen skulle pressas under en standard som ligger påtagligt lägre än den genomsnittliga standarden i samhället. Den nuvarande avgiftsgränsen är emellertid för låg för att det målet skall kunna uppnås. Den nuvarande gränsen beslutades 1970. Nu är det dags för en ny justering, och den kan vi göra i början av nästa år.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Ringaby m. fl.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Frågan om studiemedelssystemets utformning har återkommit gång på gång i debatten under de senaste åren, inte bara här i kammaren utan i olika studentsammanhang, inte minst - och det kanske man bör uppmärksamma - i de olika propåer och informationsskrifter som centrala studiehjälpsnämnden har utarbetat och utkommit med under senare tid.

Personligen vill jag - detta har jag framfört tidigare i denna kammare - revidera studiemedelssystemet. Jag kan i mångt och mycket instämma i vad herr Mundebo har sagt. Systemet har inte motsvarat de förväntningar man ställde på det från början, och återbetalningsreglerna är väl det största problemet. Bidragsdelens successiva urholkning är ett annat allvarligt problem. Bestämmelserna om lånebeloppets relation till egen inkomst är olyckligt valda därför att de innebär enorma marignaleffekter så fort en student extraarbetar under sommartiden. Likaså är bestämmelserna om relationen till egen förmögenhet, speciellt för dem som har den placerad i en fastighet, också orimligt satta. Herr Mundebo kom in på det totala beloppet. Det har visserligen inte så mycket med systemets konstruktion att göra, men vi vet att det också därvidlag i dag finns svikna förväntningar hos många tusentals studenter. Det totala beloppet räcker helt uppenbart inte till i en tid då inte minst studentbostadshyrorna har ökat mycket snabbt. Hyrorna utgör - detta säger jag inom parentes - i dag för många studenter 40-45 procent av studiemedelsbeloppet, och att det inte går att klara resterande kostnader och utgifter på resten är alldeles uppenbart.

Herr Mundebo sade att få, om ens någon, som har erfarenheter av systemet vill säga att de erfarenheterna är positiva. Tyvärr tycker jag att det här utskottsbetänkandet, som majoriteten står bakom, vittnar om att kritiken och erfarenheterna inte har vunnit något gehör i de kretsarna. De debatter vi haft med statsrådet Moberg och andra representanter för regeringspartiet under de senaste åren här i kammaren har vittnat om att man över huvud taget inte vill inse de problem som finns. Det finns naturligtvis saker som är bra i det här systemet, amorteringsfriheten de första åren efter studierna, avskrivningen vid dödsfall och den automatiska avskrivningen vid pensioneringsåldern. Men systemet som sådant, denna indexuppskrivning av lånebeloppet, att bidragsdelen successivt sjunker och studenterna hela tiden skuldsätter sig i allt större utsträckning är ett dåligt förhållande.

Det visar sig att en mycket stor andel av studenterna finner systemet otillfredsställande. Av färska siffror vet vi i dag att det bara är drygt 50 procent av de studenter som studerar vid universiteten som utnyttjar systemet, och det är väl om något ett bevis för att det är ett misslyckande. Det är alltså bara hälften av de drygt 120 000, som i dag studerar, som accepterat och utnyttjar systemet. Hur resterande studenter finansierar sina studier har vi fått ganska klara begrepp om; bl. a. tvingas de att dubbelarbeta eller kvällsarbeta, och det har naturligtvis negativa konsekvenser för deras studieinsatser. Vi vet också att de frivilliga inbetalningarna för resterande lånebelopp av de akademiker som är färdigstuderade ökat mycket snabbt de senaste åren. Det är också en information som säger att detta system fått orimliga konsekvenser. Motiven för systemet var ju bl. a. att skuldsättningen inte skulle innebära en belastning. Man ville framför allt uppmuntra studerande från icke-studievän miljö, hem utan studietraditioner. Jag vågar påstå att det nuvarande systemet direkt motverkar de syften man hade i statsrådet Edenmans proposition från 1964.

Egentligen borde, herr talman, hela systemet rivas upp och stöpas om. Det sitter i dag en studiemedelsutredning, och jag accepterar att vi i stort väntar tills i vår med en diskussion om en sådan revidering. Jag vill bara säga att när det gäller återbetalningsreglerna är direktiven så snävt skrivna, att jag inte kan tänka mig att man där kommer att göra en total revision. Det är möjligt att man marginellt kommer att justera den s. k. spärregeln, men i övrigt tror jag att vi om majoriteten får som den vill kommer att dras med dessa indexlån även i framtiden.

När det gäller själva bidragsdelen är inte heller där direktiven skrivna så att vi kan räkna med en automatisk värdesäkring. Där menar jag att den reservation som finns i alla fall skulle innebära ett väsentligt steg på vägen om vi så att säga skickade denna reservation vidare till utredningen, som enligt vad jag inhämtat ännu inte är klar. Den innebär i alla fall att bidragsdelen värdesäkras och att den totala skuldsättningen inte blir så hög som den annars kommer att bli.

Utskottet hävdar i betänkandet i stort sett att systemet är bra. Man går igenom återbetalningsreglerna och har tydligen inte begripit eller insett att nästan varenda student i dag är missnöjd. Såsom centrala studiemedelsnämnden ibland har sagt beror detta inte på en ovederhöftig

kritik av systemet. Det är ingen som vill återinföra något gammalt förlegat räntelånesystem som skulle innebära en riskfylld skuldsättning hos privata banker. Vad vi från kritikernas sida krävt är en rimligare återbetalningsmetodik och det kan man utan större justeringar i det nuvarande systemet åstadkomma med bibehållande av de mycket positiva delar som finns.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta i dag. Jag förmodar att vi får en stor debatt om denna fråga i vår, och det skall då bli intressant att utförligt få höra motiven för hela indexsystemet. Jag vill yrka bifall till reservationen i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Ett studiefinansieringssystem med progressiva syften kan sägas ha tre huvudmål. Det skall ta till vara begåvningspotentialen bland hela folket och därmed bidra till folkets ekonomiska och kulturella expansion. Det skall bereda de studerande trygga och rationella arbetsförutsättningar under studietiden. Det skall vara ett redskap som bidrar till ekonomisk och kulturell utjämning mellan klasser och skikt. Dessa principer är giltiga inte bara för universitets- och högskolerekryteringen bland ungdomar – de är minst lika giltiga då det gäller de vuxenstuderande.

Det var synpunkter av denna typ som dominerade diskussionen när frågan om studielön och social jämlikhet började diskuteras inom det socialdemokratiska partiet under tidigt 1950-tal. Det skedde då i strid mot borgerliga uppfattningar, som hävdade lånefinansieringen och den fria avdragsrätten för periodiskt understöd från föräldrar som bärande riktlinjer i frågan.

Det har hänt mycket sedan dess – åtminstone på det ideologiska planet. Det system som byggdes upp innebar att regeringen helt övergav studielönen som slutmål. I stället gick man över på den borgerliga linjen och byggde upp ett system där skuldsättningen var det bärande momentet.

Följderna av en sådan borgerlig politik har inte låtit vänta på sig. För det första måste man konstatera att hela tesen om utbildningsexpansionen som ett medel att minska klasskillnaderna har slagit slint. De senaste siffrorna, redovisade i SOU 1971:61, visar att socialgrupp 3 endast obetydligt ökat sin andel av totalantalet studerande och att högre studier är en sällsynthet för ungdomar ur arbetarklassen. Av en årskull i socialgrupp 3 går bara 9 procent till högre studier, av en årskull i socialgrupp 1 går 80 procent samma väg, av socialgrupp 2 är det 20 procent. Andelen studerande från socialgrupp 3 har ökat mellan 1959/60 och 1968/69 med mindre än 5 procentenheter till 21 procent. Men ökningen är inte allmän, och den faller bara på vissa kategorier. Bland socionomer och tandläkare har t. ex. andelen studerande från socialgrupp 3 minskat. Bland civilekonomer och civilingenjörer har den stått stilla i tio år. Materialet rörande den sociala rekryteringen till högre studier visar med förkrossande tydlighet att utjämningspolitiken är ett stort fiasko, om den nu över huvud taget någonsin varit avsedd.

Sedan studiefinansieringssystemet infördes har också betydande för-

sämringar inträtt i de studerandes ekonomiska situation, försämringar som givetvis väsentligen slår mot studerande från arbetar- och mellanskikten. När det nuvarande systemet infördes utgjorde bidragets andel av totala summan studiemedel 22 procent. Den har nu sjunkit till knappt 16 procent. Bidragssumman har förblivit oförändrad hela tiden. Hyrorna i studentbostäderna såväl som på övriga hyresmarknaden har starkt stigit. Enligt SFS, som noggrant undersökt situationen på studentbostadsfronten i Göteborg, tar hyreskostnaden för ett enkelrum med gruppök, kokvrå eller koksåp genomsnittligt över en tredjedel av studiemedlen. I många nyare fastigheter är hyreskostnadens andel av disponibla inkomsten mellan 40 och 50 procent. Nya hyreshöjningar står nu för dörren. Bakgrunden till denna situation är de ändrade lånevillkor som gäller sedan 1967.

En ensamstående studerande kan för närvarande få studiemedel med cirka 9 900 kronor om året. Socialstyrelsens existensminimum uppgår till 8 200 kronor, och det är givetvis inte beräknat med hänsyn till kostnader för läromedel o. d. – för den studerande nödvändiga extraposter. Inte heller är hyreskostnaden beräknad efter den studerandes verkliga boendekostnad.

Man kan inte leva på ett rimligt sätt på studiemedlen. Följden är att de studerande får gå ut på arbetsmarknaden vid sidan av studierna. Vem drabbar detta? Ja, det drabbar inte dem som kan få stöd hemifrån. Det drabbar studerande från hem med låga inkomster. Det betyder att just dessa studenter får ett extra handikapp genom ökad arbetsbörda och förlängda studietider och därmed också ökad skuldsättning.

I sin vägran att se detta sociala problem i ögonen har regeringens företrädare gripit till ett säreget argument. För 15 år sedan hette det inom socialdemokratin att det var ekonomin som var den tunga faktor vilken hindrade en jämn och social rekrytering. Nu heter det att det är arbetarklassens bristande studietradition. Ekonomin anses inte spela någon större roll, alla har nu under SAP fått det så bra.

Det är ett märkligt resonemang. Arbetarklassens barn har alltså enligt regeringen sig själva att skylla när de på grund av obildning och dålig studietradition inte kan klara sig in vid högskolorna. Vilket förakt för arbetarklassens ungdom och arbetarrörelsens kulturtradition talar ur detta försök att dölja vad det verkligen handlar om? Skuldsättningen har alltid varit arbetarklassens spöke. Det förstod Rochdale-pionjärerna när de år 1844 hävdade principen om kontanthandel i konsumentkooperationen. Det förstår dagens arbetarungdom när den i så stor utsträckning undviker utbildningsvägar med skuldsättning. Det förstår var och en som upplevt otryggheten i att utan reserver bakom ryggen studera på skuld, se skulden växa, vänta på besked från den byråkratiska och långdragna handläggningen på studiemedelsnämnderna, söka tillfällighetsjobb när pengarna inte räcker, se lyckligare lottade kamrater kunna lägga ner mer tid på studierna och mindre tid på förvärvsarbete, uppleva risken att behöva avbryta studierna.

Herr talman! Detta är som nämnts inget problem som bara rör de ungdomsstuderande. Det rör också den stora och växande kategorin vuxenstuderande. Man kan aldrig lösa vuxenstudiefrågan med hjälp av

skuldsättningssystem. En vuxenstuderande i dag som har ett barn och går genom gymnasie- och därefter högskolestudier och slutför studierna under åren 1966/67–1971/72 kommer ut med 52 900 kronor i skuld. Han eller hon får därefter en årlig ränte- och amorteringskostnad på 4 750 kronor. En vuxenstuderande med två barn får i motsvarande fall en skuld på 61 200 kronor och en årskostnad av 5 270 kronor. Det är nonsens att påstå att sådana villkor inte skulle hämma tillträdet till studiebanor där studierna inte är betalda. Det är nonsens att arbetarungdomen skulle få någon stimulans att välja dessa banor framför de där studierna är betalda eller där lön utgår i en eller annan form under studietiden.

Det är häpnadsväckande när utskottet försvarar sig med att lånevillkoren för de studerande är så fördelaktiga. Det visar att utskottet inte alls förstått att man inte kan resonera så. Ett vanligt lån är i regel ett engångslån som investeras i fast egendom. Ett studielån tas däremot som konsumtionskredit. Låneskulden tas upp fortlöpande och stiger automatiskt med stigande levnadskostnader och priser.

Det finns en väg som kan skapa jämlikhet på detta område. Det finns en väg att undanröja motivet för de nuvarande stora och växande skillnaderna i lönesättningen i samhället. Det är ett program för höjande av bidragsdelen med sikte på ett framtida mål, innebärande att studier och arbete i princip likställs.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 447.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Den reservation som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36 tar upp frågor som vi många gånger diskuterat i riksdagen sedan det här studiemedelssystemet infördes. I nuvarande läge sammanhänger problemen också starkt med såväl studiemedelsutredningens pågående arbete som de förslag som kan komma från kommittén för studiestöd åt vuxna. Därför vet jag att vi i framtiden ytterligare kommer att få diskutera dessa frågor. Jag finner det inte nödvändigt att göra några längre kommentarer till vad som anförts i reservationen.

Reservanterna kräver i första delen av sitt yrkande att nackdelarna med den partiella indexregleringen skall avhjälpas antingen genom att studiebidragsdelen höjs eller genom att den indexregleras. Den frågan har ju centrala studiehjälpsnämnden tagit upp i sina petita i år. Man har där räknat fram att kostnaderna för en värdesäkring av studiebidraget enbart för den del som är inom studiemedelssystemet skulle uppgå till 85,5 miljoner kronor. Centrala studiemedelsnämnden anser att detta skulle innebära en sådan omfördelning av resurserna att det skulle medföra en kraftig minskning av studiemedelsfonden. Man finner det därför inte möjligt att prioritera den återbetalningsfria delen av studiemedlen med så mycket pengar som det här gäller. Man har därför avstått från att föreslå en värdesäkring av den återbetalningsfria delen av studiemedlen.

Reservanterna tycks inte heller vara inställda på en snar lösning av denna fråga. Om de hade velat ta konsekvenserna av sina propåer borde de ju ha haft kurage nog att föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära att vi fr. o. m. nästa år får en indexreglering. Eller också borde de

återkomma i ärendet vid nästa års budgetbehandling och då även möjligen anvisa varifrån man skulle ta pengarna till detta. Det behövs ingen utredning för att få fram kostnaderna för en värdesäkring av studiebidraget. Det har sociala studiehjälpsnämnden räknat ut. Vad det är fråga om är en resursfördelning, och när nu herr Mundebo säger att man inte kan vänta längre så borde faktiskt reservanterna ha ställt krav på en indexreglering. Här har man hissat flaggan för förbättringar för de studerande, men man har bara vågat hissa den på halv stång för att visa sitt deltagande med dessa grupper.

Den andra delen av reservationen — den som gäller höjningen av återbetalningstaket — kan vara lätt avfärdad. Dels har vi, som utskottet anmäler, nyligen här i riksdagen höjt avgiftsgränsen, dels har studiemedelsutredningen reglerna inom återbetalningssystemet under behandling. Det är visserligen sant att direktiven inte i detalj säger ut vad man på detta område skall syssla med, men i det betänkande som studiemedelsutredningen framlade i fjol sägs det klart ifrån att man kommer att redovisa förändringarna när det gäller återbetalningssystemet i nästa betänkande. Att enbart höja avgiftsgränsen som reservanterna vill lyfter inte bort bördan av skuldsättningen för de studerande — om man nu anser att det måste ske förbättringar här — utan det skjuter bara upp avgiftsinbetalningen. Avgiftsgränsen fungerar ju på det sättet att man, om man har inkomster och delvis förmögenhet som understiger denna gräns, får uppskjuta inbetalningen av avgiftskvoten för det året tills lånet har återbetalats. Man räknar med att lån till unga studerande skall vara återbetalade vid 50 års ålder, och mellan 51 och 65 års ålder skall man alltså betala in de uppskjutna avgifterna. Reservanternas förslag kan således inte lösa detta problem. Studiemedelsutredningen har också i sitt betänkande klart redovisat att man kommer att ta upp flera andra komponenter för att öka tryggheten för de studerande när det gäller återbetalningssystemet.

Studiemedelsutredningen kommer också att behandla återbetalningsreglerna och även det som herr Wijkman nämnde om den reducering som kan ske om de studerande har ett sommararbete och får en viss inkomst av det. Dessa frågor är alltså under utredning.

Jag vill med detta yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 36.

Vpk:s förslag innebär också stora ökade kostnader.

Säkert kommer studiestödets utformning upp till debatt. Jag vill säga till herr Svensson i Malmö att det är väl ingen som har sagt att detta system är alldeles oantastbart, men vi är övertygade om att detta kommer upp till debatt när man slutgiltigt skall lösa frågan om studiestöd för vuxna och även i samband med att vi skall ta ställning till U 68:s förslag om en återkommande utbildning.

Herr Svensson säger att det här studiestödssystemet inte har lett till någon utjämning. Det har inte blivit så många fler ungdomar från arbetarhem som har studerat, säger han. Men det har ändå skett en tiodubbling av antalet barn från arbetarhem som studerat vidare under de tio år som det nuvarande systemet har verkat. Vidare har mellan 1968 och 1971 antalet studerande som är över 30 år fördubblats. Det visar ju i

Onsdagen den
22 november 1972

*Återbetalning av
studiemedel m. m.*

alla fall att systemet bidrar till den ekonomiska utjämningen. Det har bidragit till att ungdomar och även äldre från socialgrupp 3 fått större möjligheter. Ingen har väl sagt att studiemiljön är helt avgörande, men det är klart att det betyder en hel del för arbetarungdomarna att de inte växer upp i en miljö där man har erfarenhet av högre studier och på samma sätt som i många andra familjer rent emotionellt kan ge en uppmuntran till studier.

Vi har tidigare här i riksdagen – det var 1969 – fastslagit att om resurser kan spenderas på förbättringar av studiehjälpen och studiemedlen, då skall vi lägga detta på vuxenutbildningen. Vad som kommer fram av SVUX:s utredning och från studiemedelsutredningen måste bli styrande för utformningen av studiestödet i dess helhet. SVUX har ju gjort ett överslag över vad en ökad vuxenutbildning skulle kosta och kommit fram till en summa av 50 miljarder på 20 år för att förbättra studiemöjligheterna för dem som i sin barndom och ungdom inte fått möjligheter att studera vidare.

SVUX, studiemedelsutredningen och U 68 innebär med all sannolikhet att vi så småningom får ta ställning till hur vi skall fördela stödet mellan yngre och äldre elever. Detta tycker jag är skäl tillräckligt för att, som utskottet nu gör, besvara vpk-motionen. Utskottet anför att det nu inte är tid att ta upp denna fråga och föranstalta om någon utredning av förutsättningarna för att införa studielön. Studiemedelsutredningen säger ju också i sitt betänkande att när man skall ta upp de här frågorna i fortsättningen så krävs det naturligtvis olika överväganden och att den största effekten på rekryteringen till högre utbildning uppnås genom att individens direkta utbildningskostnader minskas – eller klarare uttryckt genom generösa studiebidrag eller studielön som skulle minska studienskaldsättningen. Den utredning som arbetar har således fullt klart för sig vilka problem som uppstår i och med att man vill ytterligare öka studiemöjligheterna för de vuxna som tidigare inte fått tillfälle att studera.

Detta tillsammans gör, herr talman, att jag vill yrka avslag på vpk-motionen, samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 36.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi försöker inte hissa någon flagga på halv stång. Flaggan hänger redan på halv stång, fröken Sandell. Vad vi har gjort är bara att vi har lagt fram vissa – det håller jag med om – begränsade tilläggsförslag till den utredning som arbetar. Vi har upprepade gånger under de senaste åren försökt få tilläggsdirektiv – utvidgade direktiv.

Jag konstaterar bara, herr talman, med tacksamhet att den ton och den anda i vilken vi diskuterar den här frågan i dag är helt väsensskild från andan i våras, då fröken Sandell hade helt andra uttrycksformer och en helt annan självsäkerhet när det gällde att berömma det nuvarande systemet. Nu är det alldeles uppenbart att även fröken Sandell vill förändra, om än inte på så många punkter som jag. Men hon väntar sig ändå en förändring och en förbättring, och jag tycker att framför allt studenterna i det här landet skall vara tacksamma för att man även inom regeringspartiet har kommit så långt.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jo, vi är angelägna om en snar reform, fröken Sandell. Vi vill ha snara förslag om en värdesäkring av studiemedlen. Vi tror inte att det behövs någon omfattande och tidsödande utredning om det, men vi menar att man till att börja med måste överväga hur man skall konstruera ett värdesäkringssystem. Det finns alternativa möjligheter, och vi vill ha ett genomtänkt förslag. Den frågan kan 1968 års studiemedelsutredning studera i början av nästa år. Sedan kan vi efter remissbehandling få ett förslag om värdesäkringssystem under nästa år. Fröken Sandell tycks emellertid acceptera ytterligare år av försämringar av det studiecociala stödet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell umgås på sitt speciella sätt med statistiken och talar om den stora ökningen av det absoluta antalet arbetarstudenter. Det är klart att arbetarstudenterna har ökat eftersom det totala studentantalet också högst avsevärt har ökat. Men det intressanta är att man nu, när konjunkturen har gått ned och vissa sysselsättningssvårigheter har börjat yppa sig också för de kategorier som har en längre utbildning, har fått en minskning som är speciellt iakttagbar bland de högskolestuderande från arbetar- och småfolkshem. Det är det som är intressant!

Det är också intressant att fortfarande, efter alla de signaler i form av propaganda för ökad jämlikhet som har gått ut under ett par decennier, inte mer än 9 procent av en årskull i socialgrupp 3 -- som jag nämnde -- går till högre studier, medan 80 procent av en årskull ungdomar i socialgrupp 1 går till högre studier. När skall jämlikheten infalla, fröken Sandell, med denna takt? Är det med denna jämlikhet som med socialismen för socialdemokratin, att den aldrig skall komma, att den alltid skall förbli en utopi?

Sedan konstaterar jag också att fröken Sandell har sin vanliga taktik. Det är aldrig någonsin tid, när man diskuterar med fröken Sandell, att ta upp principfrågor -- inte av de anledningar som fröken Sandell nämner utan helt enkelt därför att fröken Sandell inte är intresserad av principfrågor och större sociala perspektiv på de här problemen. Hon är i stort sett bara intresserad av småbyråkratiska och formalistiska resone-mang.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Mundebo och herr Wijkman att jag har uppfattat er båda som begåvade unga män, och jag kan verkligen inte förstå att ni inte uppfattat att ett återställande av värdet av den återbetalningsfria delen av studenternas studiemedel är en budgetfråga. Herr Mundebo erkänner att man inte behöver göra en utredning om själva indexregleringen, men man måste veta var man skall ta pengarna, och ni har stora möjligheter att i samband med budgetbehandlingen nästa år väcka motioner och där lägga fram förslag till var man skall ta pengar och hur man skall omfördela de resurser som vi har att offra på studiemedels-systemet. Och är det så att ni förstår att detta är en budgetfråga och ändå

Onsdagen den
22 november 1972

*Återbetalning av
studiemedel m. m.*

framhärda i att vilja ha en utredning, förefaller det mig som om ni verkligen hissar den där flaggan på halv stång. Åtminstone herr Wijkman borde ju vara nöjd och belåten; han har vunnit vad han väl avsåg med sin motion, nämligen att få framstå för kammaren som en stor reformator.

Herr Svensson i Malmö påstår att det inte förhåller sig så som jag har sagt, att antalet studerande från socialgrupp 3 har ökat i förhållande till antalet studenter över huvud taget. Jag har alldeles nyss fått uppgifter som visar att den nedgång i antalet studerande som har skett på den senaste tiden inte har motsvarats av en minskning av antalet studerande från socialgrupp 3.

Vidare säger herr Svensson att jag inte är intresserad av att diskutera principer. Men, herr Svensson, när man har en motion och inte i utskottet för fram några som helst argument för den och inte är så mycket intresserad att man fogar en reservation vid utskottsbetänkandet, då får herr Svensson förlåta att jag inte anser det nödvändigt att diskutera principerna med honom.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar fröken Sandell för de vackra orden om begåvning och om reformator. Låt oss bara hoppas att fröken Sandell också kommer att framstå som en stor reformator på detta område; då tror jag att vi kan ta varandra i hand och arbeta ganska bra tillsammans.

Jag har mycket väl begripit att detta är en budgetfråga, och jag kan försäkra fröken Sandell att det kommer en motion från mitt håll till vårriksdagen i samband med att vi förhoppningsvis får en proposition i ärendet. Vad vi här har begärt är bara tilläggsdirektiv till den sittande utredningen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett faktum, fröken Sandell, att rekryteringen från socialgrupp 3 av studerande på t. ex. tandläkarbanan från 1959/60 till 1968/69 minskade från 19,4 till 11,4 procent och på socionombanan under samma tid från 37 till 32,4 procent – en avsevärd minskning med andra ord. Det finns alltså fog för att ta upp frågan om den mycket ojämna utvecklingen.

Sedan fortsätter fröken Sandell sina formalistiska resonemang rörande utskottsbehandlingen av detta ärende. Är man en liten riksdagsgrupp på 17 personer, som betraktar det som en angelägen uppgift inte bara att hålla på med parlamentariskt arbete utan också att ha verkliga och djupgående kontakter med väljarna och folket, händer det ibland att man måste utebli från utskottssammanträden. Man behöver fördenskull inte vara mindre intresserad av frågan – i det här speciella fallet går det ju lika bra att yrka bifall till motionen som till en reservation. Vi är ingen stor riksdagsgrupp som kan hålla oss med åtskilliga dussin ledamöter, som i stort sett inte gör något annat än lyfter lönen och går omkring i det här huset. Vi jobbar hårdare än vad ni socialdemokrater gör per individ räknat.

Fröken Sandell talar om vad man har råd till. Hela studielönefrågan är naturligtvis en fråga på lång sikt. Det är inte tal om att ha råd till några

genomgripande reformer just nu på kort sikt. Men ni socialdemokrater har ofta råd att fatta beslut som innebär att nya höglönebefattningar inrättas, ni har råd att låta avtalsverket föra en lönepolitik som är ganska dyrbar för statsverket och som det finns anledning att kritisera. En sådan dyrbar lönepolitik skulle faktiskt mista en hel del av sina motiv om man gick från skuldsättningslinjen och i stället arbetade på ett ökat kontantstöd till de studerande. Det är just skuldsättningen som traditionellt utgjort ett motiv för de stora löneskillnaderna, som vissa grupper i det här samhället har profiterat på.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart, herr Svensson, att man kan påvisa att det inom vissa utbildningsgrupper har skett en minskning, men den bild som herr Svensson tecknar är ändå felaktig. Antalet studerande från socialgrupp 3 har inte minskat trots att inskrivningen av studenter vid universiteten i stort har minskat.

Sedan säger herr Svensson i Malmö att vårt parti har möjligheter att inrätta höglönebefattningar. Men herr Svensson bör ju vara glad över det, för han är en av dem som har fått del av de reformerna.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag begärde på inget sätt ordet för att lägga mig i debatten mellan socialdemokraterna och vpk, men fröken Sandell tog upp ämnet att "vi har inte råd" att värdesäkra studiebidragsdelen av studiemedlen och hänvisade till beräkningar som är gjorda av centrala studiehjälpsnämnden. Jag finner mig därför föranlåten att gå upp och säga något om hur osäkra sådana beräkningar är.

För två år sedan, budgetåret 1971/72, gjorde UKÄ en beräkning av antalet studerande vid våra universitet och högskolor och fann att det skulle uppgå till 37 800 nyinskrivna läsåret 1973/74. I årets petita, alltså två år senare, förutser UKÄ att antalet nyinskrivna studerande samma läsår skall bli 24 100 – dvs. man har i den ursprungliga beräkningen tagit till 13 000 flera nyinskrivna studerande.

Jag vill bara säga till fröken Sandell, att hade den första prognosen slagit in så hade vi ändå varit tvungna att ha studiemedel för över 37 000 nyinskrivna studerande detta kommande budgetår. Det har den inte gjort; vi har i stället fått en ytterligt kraftig minskning. Det kan man givetvis beklaga, men det hindrar inte att det finns ett negativt utrymme.

Därtill påpekade herr Wijkman i sitt anförande att vi – och det tycker jag är minst lika märkvärdigt – har haft en sådan stark nedgång, speciellt det allra senaste året i utnyttjandet av studiemedel bland dem som är studiemedelsberättigade. Herr Wijkman sade att det nu rörde sig om 50 procent; jag kan säga att de exakta siffrorna är att mellan år 1970 och år 1971 har uttaget minskat från 66,6 procent av hela antalet studerande till 53 procent. Detta medför naturligtvis att vi såväl på kapitalbudgeten som på driftbudgeten har beräknade anslag som icke har utnyttjats.

Man kan diskutera när man har råd att genomföra en, som jag skulle vilja bedöma den, så nödvändig reform som en värdesäkring av bidragsdelen. Man har inte råd i en expansiv tid, när antalet studerande

snabbt stiger och när graden för utnyttjandet av studiemedel ökar, men man har råd, fröken Sandell, att göra det i en tid när man så att säga har pengar över och när intresset för studiemedel är i sjunkande.

Herr talman! Jag är ledamot av studiemedelsutredningen och skall här inte på något sätt kommentera dess arbete. Utskottet säger i sitt betänkande att studiemedelsutredningen våren 1973 skall lägga fram två betänkanden, dels ett i januari som rör en översyn av vissa tekniska frågor inom studiemedelssystemet – och där kommer det förslag om flera av de problem som i dag är berörda –, dels ett i april eller maj som skall behandla återbetalningssystemet. Vi är väl många som beklagar att vi inte har kunnat samordna utgivandet av de här två betänkningarna. Det har faktiskt berott på att det råder en viss oklarhet inom utredningen beträffande hur långt våra direktiv sträcker sig när det gäller att ta upp frågan om återbetalning av studiemedel. Intresset inom utredningen är väl – åtminstone från min sida – mycket stort för att vi skall få en möjlighet till vidgade direktiv för våra uppgifter på det här området.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Låt mig bara göra den korta kommentaren, att fröken Sandell tycker att det är en angelägnare reform att höja min och andra planeringsdirektörers lön än att förbättra situationen för de studerande. Jag vill ha detta noterat till protokollet.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har sin vanliga förmåga att ändra vad man säger. Jag har aldrig sagt att det är bättre att inrätta sådana tjänster som herr Svensson har än att förbättra situationen för de studerande. Men det var herr Svensson som sade att när vi hade pengar till att inrätta tjänster så borde vi kunna ha pengar till andra saker.

Herr Svensson sitter själv på en sådan tjänst, som han väl inte så ofta ägnar sig åt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Nej, det beror på att jag är tjänstledig för att sköta mitt riksdagsarbete och inte är dubbelarbetande som en del andra ledamöter.

Det är alldeles riktigt – jag ber om ursäkt, fröken Sandell – att Ni inte har sagt att det är bättre att höja min lön, men Ni har gjort det.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ringaby m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten A röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ringaby m. fl. i motsvarande del.

Nr 122

Onsdagen den
22 november 1972

*Återbetalning av
studiemedel m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	214
Nej	—	69
Avstår	—	3

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 447 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten C röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 447.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	264
Nej	—	17
Avstår	—	4

Herr Fridolfsson i Stockholm (m) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ringaby m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
22 november 1972

*Ändrade regler för
frivillig pensions-
försäkring*

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten D röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ringaby m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 206
Nej — 68
Avstår — 12

§ 8 Ändrade regler för frivillig pensionsförsäkring

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 37 i anledning av motion om ändrade regler för frivillig pensionsförsäkring.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Den fråga vi nu har att behandla gäller den frivilliga pensionsförsäkring som är beslutad av riksdagen.

Man kan alltid diskutera för- och nackdelar med pensionsförsäkringssystemet. Att avarterna, som t. ex. syftar till mer eller mindre legaliserad skatteflykt, icke är lämpliga är väl alla överens om. Livförsäkringsskattekommittén arbetar ju med denna fråga och skall i första hand undersöka möjligheterna att begränsa begreppet pensionsförsäkring i beskattningshänseende och därmed rätten till avdrag för sådan försäkring samt åstadkomma i modern bemärkelse rättvisa och praktiskt användbara beskattningsregler på området i fråga.

Icke minst ATP-systemets successiva uppbyggnad — den som pensioneras nästa år får ju 60 procent av ATP — i förening med ITP, STP och AFP m. fl. pensionsförmåner har gjort denna översyn synnerligen berättigad. Utan att på något sätt vilja föregripa den sittande livförsäkringsskattekommitténs arbete vill jag dock säga något till kommitténs ledamöter. Jag förutsätter nämligen att de läser detta kammarprotokoll.

Att pensionsförsäkringssystemet i rimlig omfattning ur såväl samhällets som individens synpunkt har många och tunga fördelar är enligt mitt förmenande solklart. Vi har ju vid åtskilliga tillfällen här i kammaren diskuterat en rörligare pensionsålder. Enligt det system vi nu har är "pensionsaxeln" 67 år, dock med rätt att ta ut pensionen redan vid 63 år eller att skjuta upp den till 70 år. Vid förtida uttag reduceras emellertid pensionen med nära 30 procent. Om nu en person vill — eller tvingas — sluta sitt förvärvsarbete vid 63 års ålder eller tidigare, har pensionsförsäkringssystemet naturligtvis en mycket stor social funktion att fylla. Då emellertid det alltmer försämrade penningvärdet har urholkat det maximibelopp som fastställdes i mars 1956 och som fortfarande gäller har jag i min motion yrkat att det belopp på 1 000 kronor per levnadsår

plus ett år — det innebär att en person som är t. ex. 52 år inte får ha större kumulativt belopp än 53 000 kronor innestående — skulle höjas med 50 procent eller till 1 500 kronor per år.

Likaså har jag av samma skäl yrkat att det maximerade pensionsbeloppet efter 67 år, 6 000 kronor per år, skulle höjas med 50 procent till 9 000 kronor per år.

Under socialförsäkringsutskottets synnerligen seriösa behandling av min motion har inkommit ett yttrande från riksförsäkringsverket, vari verket meddelar att det icke har något att erinra mot att nu gällande avgifts- och pensionsgränser omprövas. Man hänvisar av naturliga skäl till den sittande livförsäkringsstattekommittén, och jag tyder riksförsäkringsverkets skrivning som en stark rekommendation till kommittén att ompröva berörda gränser.

Men, herr talman, i min motion har jag yrkat på en 50-procentig höjning av beloppen. Riksförsäkringsverket skriver emellertid att levnadskostnaderna sedan mars månad 1956 till januari månad 1972 enligt konsumentprisindex har stigit med ungefär 90 procent. Nu, i november 1972, torde procentsiffran vara ca 100. Att penningvärdet har försämrats avsevärt vet vi ju. Då jag skrev min motion förbisåg jag dock att det har gått så fort utför på dessa 16 år.

Med anledning av det anförda vill jag nu ändra mitt yrkande i motionen på så sätt att den frivilliga pensionsförsäkringens maximibelopp fördubblas, alltså till 2 000 kronor per levnadsår plus ett, respektive en maximerad pension på 12 000 kronor per år efter 67 år i stället för nuvarande 6 000 kronor. På det sättet återställs värdet till de belopp som avsågs då riksdagen fattade sitt beslut år 1956.

Vidare skulle jag, utan att ha grubblat alltför mycket på problemet, vilja rekommendera den sittande kommittén att fundera på om man inte kunde koppla ihop maximibeloppen med ATP:s basbelopp. Då skulle vi kunna avföra frågan om höjning av beloppen i framtiden från dagordningen. Att döma av utvecklingen torde någon sänkning av ATP:s basbelopp näppeligen bli aktuell. Skulle så mot all förmodan bli fallet, torde även det relativt lätt kunna ordnas.

Herr talman! Som framgått av det sagda ställer det sig helt naturligt att jag nu yrkar bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i punkten 1.

Så till punkten 2, där utskottet hemställer att riksdagen skall avslå min motion, nr 81 år 1972, i vad den innehåller yrkande om komplettering av den frivilliga pensionsförsäkringen med en temporär ålderspension som innefattar viss avgiftsåterbetalning vid dödsfall. Hur har utskottet kunnat komma fram till denna ståndpunkt? Det gäller i detta fall den temporära ålderspensionen enligt tariff T 3. Även om jag har stor respekt och aktning för de samlade kunskaper som otvivelaktigt finns inom socialförsäkringsutskottet kan jag inte komma ifrån att det här skett en beklaglig förväxling mellan orsak och verkan. Låt mig därför i all korthet beröra denna försäkringsform.

Försäkringen är som sagt temporär och får tas ut från tidigast 55 års ålder och senast det år då den försäkrade fyller 65 år. Avgift till denna temporära ålderspension får erläggas t. o. m. den månad man fyller 65 år.

Onsdagen den
22 november 1972

*Ändrade regler för
frivillig pensions-
försäkring*

Det tycks mig som om just denna pensionsform från sociala och andra samhällssynpunkter vore synnerligen värdefull. Premierna kan med de maximeringsregler som gäller betalas in valfria år under vederbörandes aktiva period. Om nu någon slutar arbeta vid 55 års ålder, har han en viss pension. Efter riksförsäkringsverkets skrivelse med anledning av min motion hoppas jag att maximibeloppet höjs. Om vederbörande i stället väljer att arbeta till 61 års ålder, blir pensionen drygt dubbel så stor.

Om någon tvingats byta till mindre avlönad anställning vid 55 års ålder, kan pensionen bli ett utomordentligt värdefullt tillskott. För arbetstagare med hårt arbete, exempelvis ackordsarbetare, gruvarbetare och anläggningsarbetare, är det en klar fördel att vid 55–60-årsåldern få så av litet på takten och dryga ut lönen med denna temporära pension.

Den temporära pensionen mellan 55 och 67 år har dock tyvärr en klar nackdel: premierna återbetalas icke vid dödsfall, hur tidigt detta än inträffar. Ett litet exempel: En person, 54 år gammal, har genom strävsamt arbete lyckats sätta av 55 000 kronor i denna försäkring med avsikt att få en viss pension från det han är 55, kanske 60 år fram till 67 års ålder, då han får ATF och AFP. Han avlider strax före 55-årsdagen, och icke en enda krona återbetalas till hans familj.

Jag vill genom min motion skapa samma system i den temporära som i den livsvariga pensionsformen. På så sätt skulle försäkringstagaren ha att välja mellan den nuvarande temporära pensionsformen, utan någon återbetalning vid dödsfall, och en temporär pensionsform med återbetalning. Att socialförsäkringsutskottet i denna punkt är så hårt borde – icke minst med tanke på utskottets stora intresse för den andra delen av min motion – sammanhånga med att riksförsäkringsverket påpekar att 98 procent av försäkringstagarna är anslutna till någon av de frivilliga försäkringsformer som omfattar livsvarig ålderspension och således endast 2 procent till det temporära ålderspensionssystemet.

Riksförsäkringsverket skriver vidare att en banksättning ofta i stort sett skulle kunna tjäna samma syfte som en inbetalning till försäkring. Med den marginalbeskattning vi har stämmer detta resonemang definitivt icke. Jag hoppas att den sittande kommittén tar sig en titt på denna problematik. Utskottet skriver: "Av de uppgifter som lämnats av verket framgår att den frivilliga statliga pensionsförsäkringen till helt övervägande del används för att teckna livsvariga pensioner." Utskottet skriver vidare: "Utskottet anser därför att den temporära ålderspensionen inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen inte behöver kompletteras på det sätt motionären yrkar."

I en bekant pjäs heter det: Alla säger att Jeppe super, men ingen frågar varför Jeppe super. Om utskottet varit vänligt nog att hemställa att även detta yrkande i min motion skulle överlämnas till livförsäkringsskattekommittén hade kommittén säkerligen kommit fram till varför den temporära ålderspensionen, som ur social synpunkt och andra samhällssynpunkter är så värdefull, inte är så populär. Jag är tämligen övertygad om att det skulle bli ett helt annat intresse om man införde en form av temporär pensionsförsäkring med återbetalning av premien vid dödsfall. Det har från både riksförsäkringsverkets och socialförsäkringsutskottets sida tyvärr skett en sammanblandning av orsak och verkan -- precis på

samma sätt som skedde beträffande Jeppe.

Herr talman! Jag har försatts i en besynnerlig situation. Jag tror även på detta avsnitt av min motion, och jag hoppas därför att såväl livförsäkringsskattekommitténs som socialförsäkringsutskottets ledamöter studerar protokollet från dagens sammanträde.

Då denna fråga naturligt nog kan te sig tämligen komplicerad för en del av kammarens ledamöter och detta väl inte är rätt forum för en mer ingående analys eller för jämförelser med liknande försäkringsformer i privat regi skulle en eventuell votering bli grymt orättvis mot syftet med min motion. Jag nöjer mig därför nu med att konstatera att ett avsnitt av min motion tydligen kommer att bära rik frukt. Till det andra avsnittet återkommer jag under den allmänna motionstiden 1973 och hoppas, inte minst med tanke på denna plädering, på en något välvilligare behandling.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Motionären herr Taube har mycket ingående tecknat problematiken kring den frivilliga pensionsförsäkring som ingår i vårt pensionsförsäkringssystem. Vi har dels den s. k. temporära ålderspensionen som ger pension före 67 års ålder – försäkringen kan tas ut tidigast från 55 års ålder och senast från 65 års ålder – dels den s. k. livsvariga ålderspensionen. Av den senare försäkringsformen finns två varianter – en utan avgiftsåterbetalning vid dödsfall och en med sådan avgiftsåterbetalning. Den sistnämnda försäkringsformen innebär att om den försäkrade avlider innan han börjat lyfta pensionen får de efterlevande ut hela den avgiftssumma som betalats in, dock utan ränta. Har pensionen utbetalats för kortare tid än fem år får de efterlevande den inbetalda avgiftssumman minskad med 1/60 för varje månad som premierna utgått. Om den avlidne vid sin död uppburit pension i fem år eller mer, blir det alltså ingen avgiftsåterbetalning. Denna försäkringsform kom till 1914. Kanske hade den på den tiden ett visst berättigande, men inte så förfärligt stort, och det har blivit ännu mindre med åren.

Nu säger herr Taube att en människa, som vid 63 års ålder känner sig utsliten och inte längre orkar gå i jobbet, skall ha möjlighet att göra dessa inbetalningar. Han behöver inte göra dem nu, och de förtida uttag han kan göra på ålderspensionen och ATP-pensionen tror jag också kommer att försvinna i stor utsträckning med hänsyn till den 63-årsregel vi nu har fått. Jag kan väl här tala om att pensionsdelegationerna i dessa dagar sysslar med att omändra de förtida uttagen till förtidspensioner under förutsättning att vederbörande har fyllt 63 år, vilket måste ha skett i båda fallen.

Jag tror, som sagt, att det inte finns anledning att spilla mera krut på den delen av försäkringen, även om herr Taube kommer igen i framtiden.

När det gäller den andra delen och de höjda avgiftsinbetalningar som sker efter 67 års ålder i det frivilliga systemet och som nu är begränsade till att gälla en pension på 6 000 kronor per år föreslår herr Taube i sin motion en höjning till 9 000 kronor. Här från talarstolen ökade han på med ytterligare 50 procent med hänsyn till penningvärdeförsämringen. Utskottet har sagt att den delen av motionen bör hänskjutas till livförsäkringsskattekommittén, som just utreder dessa saker. Det tycker

Onsdagen den
22 november 1972

*Ersättningen för
sjukvård åt svenska
medborgare i
utlandet*

vi är viktigt med hänsyn till att man på goda grunder kan misstänka att detta system används för en viss skatteflykt.

Jag ber med detta, herr talman, att i likhet med herr Taube få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Ersättningen för sjukvård åt svenska medborgare i utlandet

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 38 i anledning av motion angående ersättningen för sjukvård åt svenska medborgare i utlandet.

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Under de senaste decennierna har en enorm utveckling ägt rum på sjukvårdens område. Detta gäller kanske i all synnerhet de medicinska framstegen, upptäckten av nya läkemedel, nya behandlingsmetoder osv. Men även i fråga om de ekonomiska möjligheterna att utnyttja de vårdresurser som finns har utvecklingen gått framåt, om inte precis med stormsteg så dock i ganska rask takt. Olika former av socialförsäkringar bidrar till att det inte längre behöver innebära en ekonomisk katastrof att bli sjuk. De flesta sjukvårdsinstitutioner står öppna för alla oavsett socialgrupp och förmögenhetsförhållanden. Men detta gäller i första hand svenska medborgare.

I motionen 186 till årets riksdag har jag tillsammans med några medmotionärer tagit upp frågan om möjligheten att via ömsesidiga konventioner länder emellan reglera ersättningen för sådan sjukvård som lämnas till utländska medborgare i Sverige. När det gäller svenska medborgare som behöver anlita sjukvård utomlands erhålls ju en viss ersättning via den allmänna sjukförsäkringen, vilket socialförsäkringsutskottet också påpekar i sitt betänkande. Man kan väl därför säga att ärendet kanske har fått en litet missvisande rubrik, när det talas om "motion angående ersättningen för sjukvård åt svenska medborgare i utlandet". Men det har i och för sig ingen större betydelse.

Vi har i motionen pekat på det orimliga i att t. ex. medborgare från Syrien eller Jordanien och många andra fjärran länder skall, utan att själva behöva vidkännas några kostnader, kunna anlita svensk sjukvård, under det att t. ex. en tysk eller en fransman eller en amerikan måste betala sin vård efter den s. k. utomlänstaxan. För många människor kan detta bli ytterst betungande. Jag skall inte belasta kammarens ledamöter med att återge några exempel, men jag kan försäkra att det finns många djupt tragiska fall, då en patient har måst avbryta en behandling eller en sjukhusvistelse därför att han inte anser sig ha möjlighet att betala den. Detta är, menar vi motionärer, ur allmän demokratisk synpunkt inte tillfredsställande. Läkarna kommer dessutom ofta i mycket svåra situationer då de nödgas avsluta vården på ett ur medicinsk synpunkt

otillfredsställande sätt.

Socialförsäkringsutskottet säger i sitt betänkande nr 38 att man "kan ansluta sig till motionärernas uppfattning att det är angeläget att Sverige ingår sjukförsäkringsöverenskommelser med andra stater". Utskottet anför vidare att förhandlingar om konventioner med vissa länder pågår och att man har för avsikt att inleda förhandlingar med ytterligare länder. Man anser därför att det inte finns någon anledning att bifalla motionen.

Jag har heller inte för avsikt att ställa något yrkande om bifall till vår motion. Jag tar fasta på utskottets förmodan att arbetet på att sluta trygghetskonventioner med andra länder bedrivs med den skyndsamhet och i den omfattning som är möjlig och lämplig. Jag vill dock än en gång betona den stora vikt som vi motionärer tillmäter denna fråga. Det är vår förhoppning att den skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt och utan onödigt dröjsmål. Utskottets skrivning, som visserligen är kort och koncentrerad men ändå ganska positiv, inger vissa förhoppningar om detta, och jag har därför för dagen inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru HÄVIK (s):

Herr talman! Fröken Anderson i Lerum citerade ur utskottets betänkande att utskottet kan ansluta sig till motionärernas uppfattning att det är angeläget att Sverige ingår sjukförsäkringsöverenskommelser med andra stater.

Det är alldeles klart att så är fallet, men fröken Anderson och övriga motionärer bör tänka på att i bilden finns inte bara Sverige, utan där finns med också en annan självständig stat, och att inga utredningar i världen kan påskynda det arbetet. Med oerhört många stater har vi konventioner som ger trygghet, och vi har likställighetsavtal.

Jag skall emellertid inte på något sätt gå in på detta nu. Jag vill bara, herr talman, i detta sammanhang efter en lång dags färd mot natt be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Interpellation nr 230 om åtgärder för att skydda barn i trafiken

Ordet lämnades på begäran till

Fröken HÖRLÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Den ökande trafikintensiteten på våra gator och vägar ställer allt större krav på åtgärder i syfte att förebygga olyckor. Åtskilligt har gjorts och görs för att genom utbildning och propaganda så långt möjligt eliminera den mänskliga faktorns negativa inverkan på olycksfallsfrekvensen. När det gäller vuxna människor kan man komma ett gott stycke på väg genom sådana åtgärder. Den vuxne har möjlighet att överblicka och bedöma en trafiksituation betydligt lättare än barn och är också i stånd att tillämpa inlärd handlingsmönster. För barn ställer sig

detta betydligt svårare. De förmår uppfatta endast en detalj i sänder och koncentrerar hela sin uppmärksamhet på den, medan den moderna trafiken i själva verket kräver förmåga att uppfatta och sammanställa ett helt mönster av skilda detaljer. Deras ringa mått av erfarenhet gör det också omöjligt för dem att effektivt tolka regler, trafikmärken, bedöma hastigheter och att förstå innebörden i olika anvisningar. Naturligtvis bidrar också deras kroppsliga litenhet till svårigheterna att överblicka situationen.

I vår trafikmiljö har hittills särskild hänsyn tagits till bilen medan cykeln alltmer övergivits som transportmedel. De flesta människor upplever det närmast livsfarligt att ge sig ut och cykla i trafiken såväl i tätorten som på landsvägen. För barnen är emellertid cykeln fortfarande ett attraktivt transportmedel. Det är också konstaterat, att i åldern 7–14 år är cykelolyckorna den vanligaste typen av trafikolyckor. Det är naturligt att antalet olyckor ökar markant i 7-årsåldern, då barnen börjar skolan och i större utsträckning utsätts för olycksrisker. Till skillnad från fotgängarolyckorna märks ingen förbättring för 9–10-åringarna utan snarare tvärtom. Enligt en undersökning som gjordes av försäkringsaktiebolaget Skandia under åren 1968–1969 kan 55 procent av cykelolyckorna karakteriseras som utrusningsolyckor, och dessa kulminerar omkring 9-årsåldern. Stina Sandels, som är professor vid Barnpsykologiska institutet, skriver bl. a. så här: "Osäkerheten och omöjligheten att ta överblickar gör att små barn helst går över körbanan långt ifrån gatukorsningar, eftersom de där har en känsla av att bilar kommer från alla håll utan någon ordning alls, utan regler. Över huvud taget har de svårt att förstå något sådant som en regel, och även det försvårar deras uppfattning om trafikmiljön. Barns lekregler är obestämda och förändras lätt ännu på skolans lågstadium. Först i 11–12-årsåldern blir lekreglerna verkligen fasta och väl utarbetade. Om nu detta är fallet i leken, som barnet helhjärtat engagerar sig i, så förefaller det som om de komplicerade trafikreglerna inte heller skulle vara möjliga att förstå och följa förrän i samma ålder – 11–12 år."

Mot bakgrunden av dessa fakta om barns beteendemönster och cykelolyckornas omfattning ställer det sig naturligt att man frågar sig, om det över huvud taget är riktigt att släppa ut cyklande barn i trafiken. Man kan ju alltid hoppas, att det planmässiga utrednings- och undersökningsarbete rörande barn och trafik som är på gång skall leda till åtgärder som hjälper barnen att bättre än hittills ta sig fram i trafiken. Likaså kan man hoppas att planverket i sin egenskap av central förvaltningsmyndighet för ärenden om planläggning av bebyggelse och om byggnadsväsendet ger sådana planeringsanvisningar som resulterar i en bättre utemiljö för barn i trafiken. Kommunförbundet ägnar ökad uppmärksamhet åt frågor som har att göra med en förbättrad trafikmiljö, och vissa resultat av denna verksamhet har ju också kunnat spåras. Men vad man på detta sätt kan göra ändrar ju inte barnens konstitution. Barn är och förblir barn, och deras anpassning till en trafikmiljö, i vilken även den vuxne ofta känner sig vilse, kan inte ske i snabbare takt än deras normala mänskliga utveckling medger. Eftersom det är cykelolyckorna som skördar de flesta offren bland barnen i trafiken, har man på sina håll sökt att begränsa

antalet olyckor genom att införa en minimiålder för cykling. Så har det i Schweiz sedan 1958 stipulerats att barn ej må cykla före uppnådd skolålder, dvs. 6—7 år. I vissa kantoner lär enligt uppgift från NTF minimiåldern vara högre, nämligen 10 år. En annan möjlighet kan vara att hänvisa barn till cykelåkning endast på därför avsedda banor.

Cyklarnas bromssystem utgör också ett problem i sammanhanget. De avgjort flesta cyklarna i vårt land har för närvarande endast ett bromssystem. Det behövs bara, att cykelkedjan hoppar av kugghjulet, för att föraren skall förlora kontrollen över cykeln.

Många barn skadas fortfarande, därför att de barnsitsar som används vid cykelåkning ger ett alltför ofullständigt skydd. I vägtrafikförordningen finns stadgat att skjutsning av barn på cykel kan få förekomma om vissa villkor är uppfyllda. Bl. a. ska cykeln vara försedd med "härför lämpliga säten". Några anvisningar om innebörden av ett "lämpligt säte" ges dock inte i vägtrafikförordningen och har mig veterligt inte heller utkommit.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern få framställa följande frågor:

1. Vilka ytterligare åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att skydda barn i trafiken?
2. Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga i avsikt att minska antalet cykelolyckor bland barn?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 23.10.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert